

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Eripedagoogika ja logopeedia õppekava

Karin Lubja
Annika Savimägi

LASTEAIA LOGOPEEDIDE JA ERIPEDAGOOGIDE KOGEMUSED JA ARVAMUSED
SEOSSES KOOLIKOHUSTUSE TÄITMISE EDASILÜKKAMISEGA NING LISA-
AASTAL RAKENDATUD MEETMETEGA

Magistritöö

Juhendaja: Pille Häidkind (PhD)

Tartu 2021

Kokkuvõte

Lasteaia logopeedide ja eripedagoogide kogemused ja arvamused seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamisega ning lisa-aastal rakendatud meetmetega

Koolikohustuse algus lükatakse edasi vähestel lastel ja erinevatel põhjustel. Lisa-aastal tuleb nõrga lapse arengut tõhusalt toetada ja seejuures on oluline ka logopeedide ja eripedagoogide panus. Käesoleva magistritöö eesmärk oli selgitada välja, kuidas koolikohustuse täitmise edasilükkamise puhul planeeritakse ja rakendatakse tegevusi lapse koolivalmiduse saavutamiseks lisa-aastal lasteaias tugispetsialistide hinnangul ning milliseid rakendatud meetmeid peetakse efektiivsemateks. Uurimuses osales 58 logopeedi ja 22 eripedagoogi, kes täitsid küsimustiku. Selgus, et koolikohustuse täitmise edasilükkamist rakendatakse tugispetsialistide sõnul ülekaalukalt sagedamini seoses lapse tunnetus- ja õpioskuste, sotsiaalsete ja enesekohaste oskuste mahajäämusega. Lisa-aastat peetakse vajalikuks niisugustel juhtudel, kui seejärel tuleb laps tavakoolis toime riikliku õppekava nõuetega. Koolikohustuse täitmise edasilükkamist ei peeta vajalikuks, kui laps saab koos eakaaslastega asuda õppima just temale sobiva õppekava järgi.

Märksõnad: koolivalmidus, koolikohustuse täitmise edasilükkamine, lisa-aasta, logopeed, eripedagoog

Abstract

Experiences and opinions of the kindergarten speech therapists and special education teachers regarding the delayed school entry and implemented measures in the additional year

The start of compulsory schooling is postponed for a small number of children and for various reasons. In the additional year, the development of a weak child must be effectively supported, and the contribution of speech therapists and special educators is also important. The aim of this Master's thesis was to find out how, in case of delayed school entry, activities are planned and implemented to achieve the child's readiness for school in the kindergarten according to support specialists, and which measures are considered the most effective. There were 58 speech therapists and 22 special education teachers in this study, who completed the questionnaire. It turned out that according to support specialists, the delayed school entry was applied more often due to the child's cognitive and learning skills, social development and self-sufficiency skills. An additional year is considered necessary, if a child copes with the requirements of the national curriculum in a regular school. Delayed school entry is not considered necessary, if the child can start studying with his or her peers according to the curriculum that suits him or her.

Keywords: school readiness, delayed school entry, additional year, speech therapist, special education teacher

Sisukord

Sissejuhatus.....	6
Teoreetiline ülevaade	7
Koolivalmiduse mõiste.....	7
6–7-aastase lapse eeldatavad arengutulemused	8
Täiskasvanute arvamused koolivalmiduse kohta.....	9
Koolivalmiduse hindamine.....	10
Koolikohustuse alguse edasilükkamise põhjused	13
Võimalused lapse arengu toetamiseks lisa-aastal	15
Lisa-aasta efektiivsus	17
Metoodika	20
Valim.....	20
Andmekogumine.....	20
Andmeanalüüs	22
Tulemused.....	23
Toetamist vajavad õppekava valdkonnad	24
Kogemused seoses lisa-aasta planeerimise ja meetmete rakendamisega.....	26
Lisa-aastal rakendatud meetmete asjakohasus	30
Lisa-aasta efektiivsuse hindamine	33
Arutelu	34
Tänuõnad	40
Autorsuse kinnitus	41
Kasutatud kirjandus	42
Lisad	
Lisa 1. Küsimustik tugispetsialistidele	1
Lisa 2. Kiri lasteaedade direktoritele.....	6
Lisa 3. Kiri tugispetsialistidele.....	7

Tugispetsialistide arvamused koolikohustuse täitmise edasilükkamise kohta 5

Lisa 4. Kategooriad seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsessi algusega	8
Lisa 5. Kategooriad seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsessiga.....	9
Lisa 6. Kategooriad seoses lisa-aastal rakendatud meetmetega (juhtumid)	10
Lisa 7. Efektiivne lisa-aasta tugispetsialistide hinnangul	12
Lisa 8. Mitteefektiivne lisa-aasta tugispetsialistide hinnangul	13

Sissejuhatus

Kooli minemise vanus Eestis on määratud Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega (2010), kus § 9, lg 2 sätestab, et „koolikohustuslik on laps, kes on saanud enne käimasoleva aasta 1. oktoobrit seitsmeaastaseks“. Kõik lapsed pole selleks ajaks saavutanud kooliks vajalikke oskusi. Nii ongi erivajadusega lapse koolikohustuse aja lähenedes lasteaia õpetajad ja tugispetsialistid tihti peale dilemma ees: kas elukohajärgne kool pakub lapsele vajalikku tuge või on mahajäämuse vähendamiseks vaja üht lisa-aastat lasteaias.

Eesti hariduskorralduse põhimõtteks on tagada kõigile, sealhulgas erivajadustega lastele, võimalus omandada tähendusrikast ja kvaliteetset haridust elukohajärgses koolis (Hariduslike erivajadustega õpilaste toetamine: õppekorraldus ja tugiteenused, 2021). Suuremates linnades on erivajadustega lastele sobilikud erikoolid, kuid väiksemates piirkondades selline võimalus sageli puudub. Tavakoolides luuakse erivajadustega lastele võimaluse korral eriklasse, vähesel määral rakendatakse üks-ühele-õpet (Kõrgesaar, 2020). Riigikontrolli raportist “Hariduse tugiteenuste kättesaadavus” (2020) selgub, et tugispetsialistide lisavajadus on suur – koolidest on puudu 160 logopeedi (olemas 158) ja 216 eripedagoogi (olemas 215), mis omakorda muudab erivajadusega lapsele tugisüsteemide kättesaadavuse küsitavaks.

Igal aastal lükkub koolikohustuse täitmine edasi umbes 450 lapsel (Hariduslike erivajadustega õpilaste toetamine: õppekorraldus ja tugiteenused, 2021). Õigeaegse varajase märkamise ja süsteemse sekkumise korral on võimalik vähendada mahajäämist ning arendada vajalikke oskusi, et ennetada hilisemaid raskusi koolis (Häidkind & Kuusik, 2006). Kuid praktika näitab, et keerulisemate probleemidega lapsi märgatakse varem (0–3-a) ja piiripealsete näitajatega lapsi hiljem (3–7-a) (Häidkind, 2005). Nii võibki tekkida olukord, et laps ei ole omandanud kooliks vajalikke oskusi ning vajab koolikohustuse täitmise edasilükkamist. Kindlasti peaks sellel perioodil jätkuma kooliks ettevalmistumine ning lapsele tuleb tagada vajalik tugi (Vapper, 2014). Magistritöö autoritele teadaolevalt on Eestis uuritud lapse arengu toetamist lisa-aastal vähesel määral. Lasteaia õpetajate arvamust koolikohustuse täitmise edasilükkamise kohta on uurinud nii Danilas (2015) kui ka Hendrikson (2015), Vahtramäe (2012) on küsinud lapsevanemate arvamust lisa-aasta efektiivsuse kohta. Klassiõpetajate seisukohta on uurinud Neimann (2013). Tugispetsialistide kohta varasemaid uuringuid teada ei ole.

Teoreetiline ülevaade

Koolivalmiduse mõiste

Koolivalmiduse mõiste on kompleksne, erineb riigiti ning sõltub ootustest koolimineja arengule. Koolivalmiduse defineerimisest oleneb, kuidas hinnatakse ja toetatakse last, kes ei ole kooliks valmis (Häidkind, Palts, Pillmann, Ennok, Villems, & Peterson, 2013).

Universaalset koolivalmiduse taset pole olemas – see sõltub ümbritsevast taustsüsteemist, eelkõige koolikorraldusest (Arro, 1997).

USA-s arutles koolivalmiduse teemal Johann Pestalozzi juba 1898. aastal. Kuigi koolivalmiduse kontsepti mõisteti seega juba 19. sajandil, ilmus antud termin kirjapilti alles 1920. aastatel. Tänapäeval räägitakse USA-s koolivalmidusest kui laiast kontseptsioonist, mis annab suunised valmisolekust minna lasteaeda (*kindergarten* on USA-s kooli esimene aste). Traditsiooniliselt hõlmab koolivalmidus kognitiivseid (sh matemaatika, lugemine), sotsiaalseid, emotsionaalseid, käitumuslikke ja füüsilisi eeldusi. Kõiki neid valdkondi on seostatud hilisema kooliedukusega (Smith & Glass, 2019).

Euroopas alustavad lapsed kooliteed riigiti erinevas vanuses. Koolikohustus algab enamasti 6-aastaselt (24 riigis), Inglismaal ja Põhja-Iirimaal lähevad lapsed kooli aga juba 4-aastaselt. Bulgaarias, Eesti, Lätis, Leedus, Soomes ja Rootsis lähevad lapsed kooli 7-aastaselt (Publications Office of the European Union, 2019). Koolivalmiduse määratlus sõltub sellest, millises vanuses algab laste kohustuslik haridustee ning millises vormis on see korraldatud. Mida nooremas vanuses lapsed kooli lähevad, seda enam sarnaneb õppetöö lasteaiaga, hilisemas vanuses algav koolikohustus esitab lapse arengutasemele oluliselt kõrgemaid ootusi.

Venemaa tänapäeva haridussüsteem peab koolieelset aega tervikuna laste kooliks ettevalmistamise etapiks, mis sageli viib koolivalmiduse väärade tõlgendamiseni. Tähelepanuta jäetakse laps kui isiksus tervikuna. Koolieelse ea lõpuks peaks lapse psühholoogilises arengus toimuma olulised muutused, mis määravad edasise arengu koolis. Koolieelses eas lastele ainult üldteadmiste ja lihtsamate oskuste õpetamine ei aita saavutada psühholoogilist koolivalmidust ning toetada koolis edukalt hakkama saamist (Gutkina, 2010).

Eestis räägitakse lapse kooliks valmisolekust sageli kahte terminit kasutades – kooliküpsus ja koolivalmidus. Eesti Keele Instituudi Haridussõnastikus (2014) defineeritakse kooliküpsuse mõistet kui sotsiaal-emotsionaalset, füüsilist ja vaimset valmisolekut kohanemiseks koolis, samas koolivalmiduse mõistet defineeritakse kui kooliküpsust koos koolis õppimise alustamiseks vajalike oskuste ja teadmistega.

Koolivalmidusest rääkides on vaja eristada erinevaid kooli algusega seotud mõisteid:

kooliküpsus kui eeldus, kooliks ettevalmistamine ehk sihipärane tegevus, valmisolek õppimistegevusega alustamiseks ja kooliküpsuse diagnoosimine ehk arengutaseme mõõtmine (Indre, 1971). Kooliküpsusest rääkides on tähelepanu lapsel, koolivalmiduse puhul aga koolil ja selle esitatud nõudmistel (Vaheosalu, 2008). Koolivalmidus on valmisolek minna üle mänguliselt põhitegevuselt õpitegevusele (Neare, 1999). Koolivalmiduse all peetakse silmas neid omadusi, oskusi ja teadmisi, mis toetavad lapse edaspidist normaalset arengut, sotsialiseerumist ja kooliprogrammi omandamist. Koolivalmidus on laiem mõiste kui lihtsalt oskus arvutada, lugeda ja kirjutada ning enamasti jälgitakse koolivalmiduse määramisel kolme arenguaspekti: füüsilist, vaimset ja sotsiaalset (Talviste, 2015).

Eesti seadusandluses on koolivalmidust ja koolieeliku eeldatavaid arengutulemusi käsitletud erinevalt. Alushariduse raamõppekava (1999) järgi oli “õppe- ja kasvatustegevuse üldeesmärk toetada laste kehalist, vaimset ja sotsiaalset, sealhulgas kõlbelist ja esteetilist arengut, et kujuneksid eeldused igapäevaeluga toimetulekuks ja koolis õppimiseks”. Praegu kehtiv Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008) jagab aga 6–7a eeldatavad arengutulemused 10–11 erineva valdkonna vahel, määrates kindlad teadmised ja oskused, mida kooliminev laps peab olema omandanud.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et vanus ei ole ainus koolivalmiduse näitaja. Enamasti eristatakse mõisteid “valmisolek õppida” (*readiness for learning*) ja “valmisolek koolikeskkonnas toimetulekuks” (*readiness for school*) (Kagan, 1990). See tähendab, et laps peab olema emotsionaalselt, vaimselt, psüühiliselt ja füüsiliselt piisavalt küps, et tulla toime alghariduse nõuetega (Publications Office of the European Union, 2019).

6–7-aastase lapse eeldatavad arengutulemused

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on fikseeritud 6–7a lapse koolivalmiduse sisu ehk oskused, mida praegune ühiskond ootab kooliminejalt. Eeldatavad tulemused on toodud välja seitsmes õppe- ja kasvatustegevuse ja neljas üldoskuste valdkonnas. Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad on järgmised: mina ja keskkond, keel ja kõne, eesti keel kui teine keel, matemaatika, kunst, muusika, liikumine. Kokku on nendes valdkondades nimetatud 78 erinevat eeldatavat arengutulemust. Üldoskuste rühmad on järgmised: 1) mänguuskused; 2) tunnetus- ja õpioskused; 3) sotsiaalsed oskused; 4) enesekohased oskused. Kokku on esile toodud neljas üldoskuste rühmas 35 eeldatavat arengutulemust (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008). Kokku on seega esitatud üle 100 eeldatava tulemuse, mille omandatust peaks olema võimalik ka hinnata.

Eeldatavad arengutulemused on kirja pandud eakohase arenguga last silmas pidades.

Riigikontrolli raportist “Hariduse tugiteenuste kättesaadavus” (2020) selgub, et 2019/2020. õppeaastal sai lasteaedades tugiteenuseid umbes 12 600 last (19% kõikidest lasteaia käivatest lastest). See tähendab, et meie lasteaedades on väga suur arv lapsi, kelle areng ei kulge tavapäraselt ja kelle koolivalmiduse toetamine ja hindamine viiakse läbi mõnevõrra teistmoodi.

Täiskasvanute arvamused koolivalmiduse kohta

Koolimineva lapse teadmised ja oskused kujunevad järk-järgult ning seda mõjutavad olulisel määral lapsega kõige lähemalt seotud täiskasvanud: lapsevanemad, lasteaiaõpetajad ja tugispetsialistid. Neil inimestel võivad olla erinevad arusaamad, mida, kuidas ja kui palju õpetada lapsele (sh erivajadusega lapsele), et ta saavutaks koolivalmiduse.

Lapsevanemate koolivalmidusega seotud uskumused ja lapse arengu kodune toetamine on positiivses seoses lapse akadeemilise arenguga ning sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskustega. Vanemate paremaks kaasamiseks tuleks pöörata tähelepanu sellele, millised on lapsevanemate arusaamad koolivalmidusest ning kuidas toimub kodune lapse arengu toetamine (Puccioni, Baker, & Froiland, 2018).

Vastavalt Haridusseaduse § 24 vastutavad lapse alushariduse omandamise eest lapsevanemad (Haridusseadus, 1992). Viirma (2013) uuris oma bakalaureusetöös Tartu linna lasteaedades käivate laste vanemate rolli lapse koolivalmiduse tagamisel. Vanemate arvates oli oluline kodu ja lasteaia koostöö, et laps saavutas koolivalmiduse. 15,2% nimetas täiendavalt ka eelkooli ühe koolivalmiduse saavutamise osana. Kõige rohkem tõid vanemad (N=95, 61,3% vastanutest) koolivalmiduse puhul esile sotsiaalseid oskusi. Tähtsaimaks sotsiaalseks oskuseks peeti seejuures lapse iseseisvust (19% vastanutest). Akadeemilistest oskustest kirjeldasid lapsevanemad kõige enam oskust teatud tasemel lugeda, kirjutada ning arvutada (36% vastanutest).

Tallinna ja Harjumaa lasteaiaõpetajate (N=10) arusaamu laste koolivalmidusest käsitles oma töös Kristov (2017). Koolivalmiduse all pidasid lasteaiaõpetajad silmas lapse üldist valmisolekut koolikeskkonnas toime tulemiseks, õppimisvalmidust ja koolis edukalt hakkama saamiseks vajalikke teadmiste ja oskuste kogumit. Lisaks pidasid kõik õpetajad oluliseks lapse sotsiaalset koolivalmidust, mis tähendab oskust suhelda, olla kohanemisvõimeline ja iseseisev.

Lusik (2018) viis läbi ankeetküsitluse lasteaiaõpetajate (N=20) ja klassiõpetajatega (N=21), et uurida nende arusaamu koolivalmidusest. Uuringu tulemusena selgus, et lasteaiaõpetajad peavad koolivalmiduse puhul tähtsaks seda, et laps saaks iseendaga hakkama

(100%), et laps tahaks ja julgeks suhelda (85%), peaks kinni ohutusnõuetest (75% oluline, 20% pigem oluline), oskaks vähesel määral lugeda (75%). Klassiõpetajad aga pidasid tähtsaks, et laps oskaks lugeda (90%), paneks tähele, mida õpetaja räägib (76% väga oluline, 24% pigem oluline), peaks kinni reeglitest (52% väga oluline, 43% pigem oluline).

Koolivalmiduse hindamine

1989. aastal seati USA haridussüsteemis eesmärgiks, et 2000. aastaks alustavad kõik lapsed kooli, olles valmis õppima. Sellega seoses kerkis esile probleem: kas lapsed peavad olema kooliks valmis või peavad koolid olema lasteks valmis? Või peaks ühiskond olema valmis pakkuma sobivat tuge nii lastele kui koolidele? Vajalik süsteem, kuidas mõõta laste valmisolekut kooliks ning koolide valmisolekut erineval arengutasemel olevate laste toetamiseks, puudus. Seetõttu hakati arutama, milliseid muudatusi on vaja teha (Lewit & Baker, 1995).

Tänapäeval kasutatakse riigiti erinevaid võimalusi laste koolivalmiduse hindamiseks. Tšehhis kasutavad õpetajad peamiselt vaatlust, vestlust, erinevate laste tööde ja joonistuste analüüsi. Mõned õpetajad kasutavad ka standardiseeritud psühholoogilisi teste (pole täpsemalt teada, milliseid), kuigi neil puudub enamasti selleks vastav kompetents. Lapse arengu kohta märgitakse infot üles vähe, kuigi pooled õpetajatest peavad seda oluliseks (Šmelova & Suralova, 2010). Saksamaal on lastearstid need, kes hindavad põhjalikult laste tervislikku seisundit, kognitiivset arengut, sotsiaalseid ja motoorseid oskusi ning otsustavad, kas laps on valmis kooli minema või vajab lisa-aastat lasteaias. Olenevalt kohalikust seadusest teeb lõpliku otsuse kas lapsevanem või kooli direktor (Horstschräer & Muehler, 2014). Inglismaal koostasid eksperdid (Hughes, Daly, Foley, White, & Devine, 2015) koolivalmiduse hindamiseks lasteaegade õpetajatele mõeldud küsimustiku BESSI (*The Brief Early Skills and Support Index*), mille alusel saaks kiiresti hinnata 5-aastase lapse koolivalmidust (pere osalus lapse koolivalmiduse kujunemisel, lapse käitumine, sotsiaalsed oskused, eneseregulatsioon, igapäevased eneseteenindusoskused, kõne- ja tunnetustegevus) ja edasise toe vajadust.

Eestis on lapse arengu hindamise põhimõtted sätestatud Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008):

- Lapse arengu hindamine on vajalik lapse eripära mõistmiseks, erivajaduste väljaselgitamiseks ning lapse õppe- ja kasvatustegevuse planeerimiseks koostöös lapsevanemaga.
- Hindamine on osa igapäevastest õppe- ja kasvatustegevustest ning viiakse läbi kindla kava alusel, lapsi jälgitakse erinevates tegevustes.

- Hindamise aluseks on riiklikus õppekavas seatud eeldatavad üldoskused ning õppe- ja kasvatustegevuse valdkondade tulemused.
- Lapse arengu kirjeldamisel tuleb olla lapsest lähtuv, seejuures tuues esile saavutatud ning tunnustades last.
- Seda, milliseid meetodeid lasteaias lapse arengu hindamiseks kasutatakse, otsustab lasteasutuse pedagoogiline nõukogu. Lapsevanemal on õigus tutvuda lapse arengu hindamise põhimõtete ja korraldusega.

Hindamine annab õpetajale tervikliku ülevaate lapse oskustest ja võimetest.

Hindamise eesmärgiks on koguda infot, mille alusel saab planeerida edasist õppetegevust, ühtlasi saadakse tagasisidet seni läbi viidud õppe- ja kasvatustegevuse sobivusele (Häidkind *et al.*, 2013). Lapse arengu kohta info kogumiseks on erinevaid võimalusi. Paljudes lasteaedades kasutatakse hindamiseks “Arengu jälgimise mängu”, mille abil saab jälgida 3–7-aastaste laste arengut (Rebane & Kirbits, 2016). Samas ei ole magistritöö autoritele teadaolevalt uuritud, milline on antud hindamisvahendi reliaablus ja valiidsus. See tähendab, et hindamisvahend ei pruugi olla kvaliteetne ja asjakohane koolivalmiduse hindamiseks.

Joonistamise test annab võimaluse hinnata lapse peenmotoorika oskusi, faktiteadmisi ning täiskasvanu poolt antud korralduste mõistmist ning täitmist rühmatingimustes (Kikas, 1998). Testi sobivust Eesti laste koolivalmiduse hindamiseks uuris oma doktoritöös Häidkind (2011) kes leidis, et joonistustesti ülesanded on vastavuses Eesti riiklikus õppekavas seatud valdkondade eesmärkidega ning selle abil saab hinnata lapse üldist arengut (tunnetustegevus, õpioskused, enesekohased oskused, sotsiaalsed oskused). Testi tulemused on sobivad kirjeldamiseks lapse koolivalmidust üldiselt. Kui tekib vajadus lapse arengu täpsemaks hindamiseks, on tarvis läbi viia täiendav individuaalne hindamine tugispetsialiste kaasates.

Ansi (2014) uuris koolieelsetes lasteasutustes kasutatavaid koolivalmiduse hindamise meetodeid ning nende tugevusi ja puudusi Tartu ja Valga maakonna koolieelikute rühma õpetajate (N=64) hinnangul. Uuringus osalejad nimetasid koolivalmiduse hindamiseks sobivate meetoditena enim mängu vaatlust (78%), laste tööde vaatlust (65%), teste (73%) ja arengumappi (70%). Testidest nimetati 37,5% juhul joonistamise testi, 6,9% tõi esile logopeedi koostatud testi, lisaks märgiti optilise taju testi. Kristovi (2017) uurimuses osalenud lasteaiasõpetajad (N=10) tõid hindamise meetoditena esile vaatlust, lapse arengu jälgimise mängu ja joonistustesti. Lisaks nimetati ka küsimustikke, intervjuusid ja Piaget katset.

Tugispetsialistidel on laste koolivalmiduse hindamiseks erinevaid võimalusi –

kasutatakse nii standardiseeritud teste kui isevalmistatud hindamisvahendeid. Logopeedid kasutavad kõne arengu hindamiseks 5–6-aastaste laste kõne testi (Padrik, Hallap, Mäll, & Aid, 2013). Laste jutustamisoskuse hindamiseks kasutatakse pildiseeriaid ja narratiivi hindamisskaalat, mille töötasid välja Mäesaar, Hallap ja Padrik (Trei, 2011). Nii logopeedid kui eripedagoogid kasutavad hindamiseks Strebeleva meetodikat (Palts, 2020). Põdra (2017) uuris oma magistritöös, kuidas sobivad antud meetodika ülesanded koolivalmiduse hindamiseks ja kuidas on antud hindamise tulemused kooskõlas lasteaia õpetajate hindamisega (uuringus osales 64 6–7-aastast last ja 12 õpetajat). Uuringu tulemusena selgus, et Strebeleva meetodika ülesanded on kooskõlas õpetajate poolt läbiviidud hindamiste tulemustega ning ülesanded on sobivad laste tunnetus- ja õpioskuste ning kõne arengu hindamiseks. Samuti on võimalik hindamiseks kasutada PEP-3 testi (Häidkind, 2001). Niilus (2016) uuris antud testi sobivust eakohase arenguga 6-aastase üldoskuste hindamiseks. Uuringu tulemusena selgus, et PEP-3 testis on küll ülesandeid, mis aitavad üldoskusi hinnata, kuid antud ülesannete raskusaste on 6-aastasele eakohaselt arenenud lapsele madal. Töö autor järeldas tulemustele toetudes, et test ei sobi ilmselt ka 7-aastaste laste üldoskuste hindamiseks. Sikut (2016) koostas oma magistritöö raames ülesannete kogu (20 ülesannet), mis aitavad uurida 6–7-aastaste laste tunnetus- ja õpioskusi. Antud uurimistöo annab aimu, millist mahukat tööd tuleks teha, et põhjendatult ja läbimõeldult hinnata ainult ühte õppekava valdkonda.

Koolieelse lasteasutuse seaduse (1999, muudetud 2010) § 16 lg 5 järgi annab lasteasutus õppekava läbinule koolivalmiduskaardi, mille lapsevanem esitab kooli, kus laps asub täitma koolikohustust. Koolivalmiduskaardis kirjeldatakse “lapse arengu tulemusi üldoskustes ning õppe- ja kasvatustegevuse valdkondades lähtuvalt koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast, tuues välja lapse tugevused ja arendamist vajavad küljed” (Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu ja nende täitmise kord, 2011). Koolivalmiduskaardil peaks olema välja toodud ka lasteaia viimasel õppeaastal kasutatud tugiteenused, arengu tugevad ja nõrgad küljed ning soovitused lapsevanematele ja koolile (Häidkind *et al.*, 2013). Eelnevalt koolivalmiduskaartidega tutvunud klassiõpetajad selgitavad enda hinnangul kiiremini välja lisaabi vajavad lapsed (Kunto, 2012). Kaarti ja selles sisalduvat infot arenguliste mahajäämuste ilmingute kohta peetakse vajalikuks ka koolide hariduslike erivajadustega õpilaste õppe koordineerijate poolt (HEVKO) (Paaliste, 2014). Esitatud info on oluline planeerimaks sujuvat üleminekut ühest keskkonnast teise, võimaldades lapsel saada kiiremini vajalikku tuge. Avaste ja Aasmaa (2015) uurisid, kuidas kajastatakse eri- või sobitusrühma laste erivajadusi

koolivalmiduskaardil. Kokku analüüsiti 71 koolivalmiduskaarti ja selgus, et enim kajastatakse laste erivajadusi koolivalmiduskaardil läbi pakutud tugiteenuste nimetamise. Riigikontrolli raportis “Hariduse tugiteenuste kättesaadavus” (2020) on toodud esile, et pedagoogide arvates on koolivalmiduskaart (57% vastanutest, N=349) liiga üldsõnaline ja jõuab sageli kooli liiga hilja, mis takistab lapsele kohe õppeaasta algusest vajaliku toe rakendamist. Magistritöö autoritele teadaolevalt jäetakse mõnikord koolivalmiduskaardid ka esitamata.

Koolikohustuse alguse edasilükkamise põhjused

Riigiti erineb arusaam kohustuslike õpingutega alustamise ajast, koolivalmiduse olemusest ja oma arengus maha jäänud lapse toetamise meetmetest. Carlton ja Winsler (1999) on toonud oma töös välja erinevad võimalused lapse koolitee alguse edasilükkamiseks: lasteaia alguse edasilükkamine, lasteaia viimase aasta kordamine ja üks aasta n-ö üleminekuklassis. USA-s ja Austraalias, kus koolikohustus algab enamasti 5-aastaselt, jääb kas lapse arengut hinnanud õpetajate soovitusel või lapsevanemate soovil lasteaia viimast aastat kordama u 4–6% lastest (Hong & Raudenbush, 2005; Mendez, Sook Kim, Ferron, & Woods, 2015; Winsler, Hutchinson, De Feyeter, Bleiker, Manfra, Hartman, & Levitt, 2012; Wong, Steele, Johnson, Promois, Batterham, Nolan, & Waters, 2016). Kui laps pole lasteaia lõpuks omandanud vajalikke akadeemilisi teadmisi ja sotsiaalseid oskusi, on tõenäosus, et ta satub koolis raskustesse, päris suur (Davoudzadeh, McTernan, & Grimm, 2015).

Põhjuseid, miks laps pole vajalikke teadmisi ja oskusi omandanud, on erinevaid. Näiteks pere sotsiaal-majanduslikul olukorral ja vanemate (eriti ema) haridustasemel on oluline mõju lapse arengule. Kui last ümbritsev keskkond pole piisavalt vaimset arengut stimuleeriv, võivad tekkida mahajäämused erinevates valdkondades (Byrd & Weitzman, 1994; Carlton & Winsler, 1999; Hong & Raudenbush, 2005). Koolikohustuse algus lükkub edasi ka lastel, kellel on kõne arengu ja/või tunnetustegevuse mahajäämus, terviseprobleemid, aeglane füüsiline (sh peenmotoorika) areng ja sotsiaalsete oskuste madal tase. Lisaks on välja toodud, et poiste areng võib olla aeglasem ning nad võivad vajada lisa-aastat kooliks vajalike oskuste omandamiseks (Byrd & Weitzman, 1994; Davoudzadeh *et al.*, 2015; Horstschräer & Muehler, 2014; Šmelova & Souralova, 2010; Winsler *et al.*, 2012; Wong *et al.*, 2015). Kakskeelsed lapsed jäävad õppeaastat kordama suurema tõenäosusega kui inglise keelt emakeelena kõnelevad lapsed (Carlton & Winsler, 1999).

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008) § 24 lg 6 sätestab, et pedagoog viib vähemalt üks kord õppeaastas läbi arenguestluse, mis võimaldab selgitada välja lapsevanema ootused ning anda tagasisidet lapse arengu kohta. Kutsestandardite (Kutsestandard.

Eripedagoog 7, 2018; Kutsestandard. Logopeed 7, 2019) kohaselt viib logopeed ja/või eripedagoog läbi täiendava individuaalse hindamise, kui lapse areng pole läinud ootuspäraselt, ning vajadusel suunatakse laps meditsiinilistele uuringutele. Rebane (2017) on lisanud, et lasteaia tugispetsialisti ülesandeks on hinnata, kas mahajäämus on olemasolevate võimalustega ületatav või vajab laps täiendavaid meetmeid. Vajadusel pööratakse koolivälise nõustamismeeskonna poole, et selgitada välja sobivad sekkumisvõimalused.

Haridus- ja Noorteameti (HARNO) Rajaleidja keskuste ülesanne on vajaduse korral pakkuda õppenõustamist nii lapsevanematele kui lasteaia pedagoogidele. HARNO Rajaleidja logopeedi ja eripedagoogi pädevuses on hinnata lapse arengutaset (sh koolivalmidust) ning leida sobivaid lahendusi. Kui ollakse kahtleval seisukohal lapse koolivalmiduse õigeaegse saavutamise osas, on soovitatav koheselt nende poole pöörduda. Õigeaegselt sobivaid sekkumisviise kasutades on võimalik toetada kooliks vajalike oskuste kujunemist ning vältida koolikohustuse täitmise edasilükkamist (Veltri & Pikk, 2017).

Hoolimata varajasest märkamisest ja sekkumisest ei omanda kõik lapsed koolimineku ajaks alushariduse õppekavas kirjeldatud 6–7a lapse teadmisi ja oskusi. Varasematest allikatest nähtub, et koolikohustuse täitmise edasilükkamise otsus tehakse u 450 lapsele aastas (Helme, 2016; Pilv, 2017). Ka kirjavahetusest Haridus- ja Teadusministeeriumi analüüsiosakonna analüütiku P. Laanojaga (isiklik suhtlus, 6. aprill 2021) selgus, et viimastel õppeaastatel on koolivälise nõustamismeeskonna poolt soovitatud koolikohustuse täitmise edasilükkamist u 470–511 lapsele, neist u 1,6–3,8% asus õigeaegselt õppima 1. klassis.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (2010) § 9 lg 4 alusel soovitab kooliväline nõustamismeeskond koolikohustust täitma asuda ühe õppeaasta võrra hiljem kahel juhul: “lapse tunnetus- ja õpioskused, sotsiaalsed ning enesekohased oskused ei ole õpingute alustamiseks vajalikul määral välja kujunenud või laps vajab haigusest, traumast või tervisehäirest tulenevalt pikaajalist ravi ning lapse terviseseisund ei võimalda tal igapäevases õppetöös osaleda”.

Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehel oleva info kohaselt on peamiseks edasilükkamise põhjuseks lapse terviseprobleemid (Hariduslike erivajadustega õpilaste toetamine: õppekorraldus ja tugiteenused, 2021). Kirjavahetuses Haridus- ja Noorteameti Kagu-Eesti Rajaleidaja büroo juhataja M. Mändmetsaga (isiklik suhtlus, 12. aprill 2021) sisaldub järgnev info:

Soovituse andmisel peetakse silmas, et esimese punkti puhul oleks täidetud kõik selles nimetatud tingimused. Samas võib esimese punkti alusel antud soovitusel lapsel olla nt psühholoogilise arengu häireid, mida peetakse antud käsitluses samuti terviseprobleemiks. Punktis kaks toodud põhjused on iseseisvalt koolipikenduse

soovitamiseks suhteliselt harva aluseks, kuna tegemist on raskete juhtudega (raske haigus, pikk ravi jne), mis segaksid lapse koolis õppimist.

Ka Tamm (2011) toob esile, et ainult tervisliku probleemi tõttu taotletud koolikohustuse alguse edasilükkamist on harva, enamasti kaasnevad sellega mahajäämused teistes arenguvaldkondades.

Koolivälise nõustamismeeskonna teenusstandardist nähtub, et kolmeliikmeline koolivälise nõustamismeeskond (eripedagoog, logopeed, psühholoog, sotsiaalpedagoog või sotsiaaltöötaja) hindab, kas lapse tunnetus- ja õpioskused, kõne, sotsiaalsed ning enesekohased oskused on piisavad õpingutega alustamiseks. Otsuse tegemisel võetakse arvesse nii lastepsühhiaatri arvamust ja soovitusi kui ka lasteaia pedagoogide ja teiste lapsega tegelevate spetsialistide hinnangut (Koolivälise nõustamismeeskonna teenusstandard, 2020).

Võimalused lapse arengu toetamiseks lisa-aastal

Nii mitmeski riigis on arengus maha jäänud lapsel võimalik osaleda nn üleminekuklassis. Austria kooliealised lapsed, kes ei ole veel kooliks valmis, saavad käia ühe aasta spetsiaalses eelkoolis ning alustavad õppimisega 1. klassis eakaaslastest aasta hiljem (Niklas *et al.*, 2018). Aasta enne kooli algust on riskigrupi lastel võimalik osaleda erinevates eelkoolides ja spetsiaalsetes ettevalmistavates programmides, mis on riigiti, aga ka piirkonniti, erinevad. Näiteks Austraalias on valitsuse poolt heaks kiidetud *School Transition Program*, kus lastega tegelevad kvalifitseeritud õpetajad ning rõhku pannakse lapsevanemate nõustamisele (School Transition Program s.a). USA-s on laialt levinud 5-aastastele lastele mõeldud sotsiaalsete ja akadeemiliste oskuste õpetamise programm *Young fives*, mida viivad läbi spetsiaalse ettevalmistusega õpetajad (Carlton & Winsler, 1999). Riigiti on erivajadusega lastele ette nähtud erinevad toetussüsteemid, võimalik on koostada individuaalne arenduskava, et laps saaks vajalikku, sh logopeedilist ja eripedagoogilist abi. Austraalias on lisaks laste arengu toetamisele mõeldud ka lapsevanemate abistamisele. Vanemate jaoks on avatud infoliin, vanemlike oskuste arendamiseks on loodud erinevaid programme, tugigruppe ning vajadusel pakutakse individuaalset nõustamist (VEYLDF Appendix 2: Overview of early childhood services birth to eight years s.a.). Erinevaid programme eelkooliealiste laste vanemate harimiseks pakutakse ka USA-s, nt HOPE, HIPPIY, Parental Empowerment Program (Walberg & Wallace, 1998).

Eestis on arengus maha jäänud laste toetamiseks erinevaid võimalusi. Koolivälisele nõustamismeeskonnale soovitusi andmiseks esitatavate andmete loetelu, taotluse esitamise ning koolivälise nõustamismeeskonna soovitusi andmise tingimustest ja korrast (2018)

nähtub, et Haridus- ja Noorteameti spetsialistid tutvustavad lapsevanemale lapse arengu toetamise võimalusi antud piirkonnas ning annavad soovitusi täiendavatele uuringutele minemiseks, nõustavad toetavate meetmete ja haridustee jätkamise osas. Koolieelse lasteasutuse seaduse (1999, muudetud 2015) § 6 lg 3 järgi kaasatakse koolikohustuse täitmise edasilükkamise otsuse saanud lapsed kuue- kuni seitsmeaastaste laste rühma. Tuginedes Haridus- ja teadusministri 23.12.2010. a määrusele nr 78 "Lapse erilasteaeda või -rühma vastuvõtmise ning väljaarvamise alused ja kord" on vajadusel võimalik suunata laps sobitus- või erirühma. Sageli lähtub kooliväline nõustamismeeskond oma otsustes Põhikooli ja gümnaasiumiseaduse § 9 lg 4 punktist 1 ning soovib koostada lapsele lisa-aastal individuaalse arenduskava lapse igakülgse arengu toetamiseks. Kõigile otsustele tehakse järeltegevust kas lasteaia esindajaga (enamasti on selleks tugispetsialist) ja/või lapsevanemaga ning hinnatakse rakendatud meetmete tulemuslikkust (Koolivälisele nõustamismeeskonnale ..., 2018).

Lapsevanema kohus on pakkuda lapsele arenguks sobivat keskkonda (Eesti Vabariigi haridusseadus, 1992; Koolieelse lasteasutuse seadus, 1999; Lastekaitseadus, 2014; Perekonnaseadus, 2009; Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010). Oma avalduses koolieelsele lasteasutusele saab lapsevanem taotleda koolivälise nõustamismeeskonna otsuse täitmisele pööramist lasteaia poolt. Lasteaia ja kohaliku omavalitsuse võimalustest oleneb, milliseid koolivälise nõustamismeeskonna soovitusi on lisa-aastal võimalik rakendada, et lapse arengut toetada. Koolieelse lasteasutuse seaduse (muudetud 2018) § 6 alusel võib valla- või linnavalitsus vajadusel moodustada sobitus- või erirühmi. Abivajava lapse toetamiseks on võimalik teatud juhtudel kasutada tugiisiku teenust. Lasteaias on tugiisik last toetava meeskonna aktiivne liige, kellel on kindlad tööülesanded. Soovitatav on korraldada tugiisikule täiendkoolitusi (Tugiisikuteenus raske ja sügava puudega lapsele s.a.; Sotsiaalhoolekande seadus, 2015).

Lisa-aastal erivajadusega lapse toetamine on meeskonnatöö. Õppeaasta algul tutvutakse lapsevanema nõusolekul olemasoleva dokumentatsiooniga, sh koolivälise nõustamismeeskonna otsusega. Seejärel toimub meeskonna (rühmaõpetajad, tugispetsialistid jne) arutelu, et leppida kokku hindamistegevustes. Saadud tulemuste põhjal otsustatakse, kas ja milliseid kohandusi on vaja teha lapse kasvukeskkonnas, millised oskused vajavad lisa-aastal järeleaitamist ning milliseid meetmeid saaks lisa-aastal lapse koolivalmiduse saavutamiseks rakendada. Lapse arengu süsteemse toetamise tagamiseks viiakse läbi arenguveustus lapsevanemaga, et leppida kokku õppe- ja kasvatustöö korraldamise ning

tagasisidestamise osas (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008; Kutsestandard. Eripedagoog 7, 2018; Kutsestandard. Logopeed 7, 2019; Kutsestandard. Õpetaja 6, 2020).

Kui laps ei käi lasteaias, lasteaias puuduvad vajalikud tugispetsialistid või soovib vanem oma lapsele lisatuge, on võimalik pöörduda eralogopeedi ja/või -eripedagoogi poole. Need tugispetsialistid hindavad lapse koolivalmidust ning koostavad arenguplaani (Kutsestandard. Eripedagoog 7, 2018; Kutsestandard. Logopeed 7, 2019). Kehtiva rehabilitatsiooniplaani olemasolul on lapsel võimalik saada rehabilitatsioonimeeskonda kuuluva logopeedi ja/või eripedagoogi teenust kokkulepitud mahus (Sotsiaalne rehabilitatsioon s.a.). Perearst saab suunata abivajava lapse meditsiinasutuses töötava logopeedi vastuvõtule (Teraapiafondi kaudu kliinilise logopeedi vastuvõtule suunamise juhend perearstidele s.a.). Lisaks pakutakse eelkooli tegevustes osalemise võimalust eeskätt neile, kellel on raskusi kohanemisega ning kelle sotsiaalsete oskuste areng vajab täiendavat tuge (Linnas & Niiberger, 2007; Viher, 2002). Eelkoolid on olemas ka eripedagoogilist ja logopeedilist tuge vajavatele lastele mõeldud erikoolide juures (nt Tartu Hiie Kool, Tartu Herbert Masingu Kool). Võimaluse korral teeb lasteaia meeskond koostööd last väljaspool lasteaeda toetavate spetsialistidega.

Lisa-aastal on lapsel võimalik osaleda keele- ja kõnehäirete ja/või psüühikahäirete tõttu koolikohustuse edasilükkamise soovitusel saanud ning suure abivajadusega 6–8-aastastele lastele mõeldud rehabilitatsiooniprogrammis. Individuaal- ja grupitegevused lastele toimuvad 2–3 korda nädalas, lisaks pakutakse tegevusi lapsevanematele (Keele ja kõnehäirete..., s.a.). Haridus- ja Noorteameti Rajaleidja keskuste eripedagoogid ja logopeedid korraldavad lapsevanematele videoloenguid ja veebinare koolivalmiduse teemal (HARNO s.a.; Rajaleidja s.a.). Tartu linnas on lisaks Hariduse Tugiteenuste Keskusele loodud kompetentsikeskuseid nii erikoolide kui -lasteaedade juurde. Nende keskuste üheks eesmärgiks on abistada inimesi ja asutusi, kes tegelevad arenguliste erivajadustega laste toetamisega. Nõustamisteenust pakutakse ka Tartu Hiie Koolis ja Tartu Emajõe Koolis (Hariduse Tugiteenuste Keskus, s.a.). Varajase Kaasamise Keskus Otepääl ja Tartus pakub koolitust ja nõustamist nii peredele kui lasteaia spetsialistidele (Varajase Kaasamise Keskus s.a.).

Lisa-aasta efektiivsus

Koolikohustuse alguse edasilükkamise kasulikkus vajab põhjalikumalt analüüsimist. Kriitikute hinnangul on riskigrupi lastele vaja leida sobiv kool ja õppeprogramm ning veel üks aasta kodus või lasteaias mõjub lapse arengule pidurdavalt (Dennebaum & Kulberg, 1994; Hong &

Raudenbush, 2005; Jaekel, Strauss, Johnson, Gilmore, & Wolke 2015; Mendez *et al.*, 2015). Samas võib lapsele kooliks vajalike oskuste omandamiseks täiendava aja andmine vähendada hilisemaid probleeme koolis. Kui kvalifitseeritud spetsialistid toetavad aktiivselt lapse mahajäänud arenguvaldkondi ning nõustavad lapsevanemaid, et tagada parem koostöö, siis on lisa-aasta efektiivsus tõenäolisem. Sisukas lisa-aasta tõstab riskigrupi laste enesekindlust, vähendab käitumisprobleeme ning toetab kooliks vajalike teadmiste ja õpioskuste kujunemist (Dong, 2010; Horstschräer & Muehler, 2014; Vandecandelaere *et al.*, 2015; Wong *et al.*, 2015; Winsler *et al.*, 2012). Mõnede autorite sõnul saavad spetsiifilise mahajäämusega (sotsiaalsed oskused, kõne), aga normintellektiga lapsed lisa-aastast rohkem kasu, kui need, kelle mahajäämus on sügavam (Fastenau, 2015; Fortner & Jenkins, 2018).

Lapse arengu toetamist lisa-aastal ja selle perioodi mõju lapse arengule on Eestis uuritud vähesel määral. Lääne-Virumaa lasteaiapäetajate (N=75) seas tehtud hüperaktiivsuse tunnustega lapse koolivalmiduse uurimusest (Danilas, 2015) nähtub, et 16% õpetajate hinnangul ei ole hüperaktiivsuse tunnustega lapse puhul koolikohustuse täitmise edasilükkamine vajalik, ning laps peaks minema sobivasse kooli. Seega võib eeldada, et ülejäänud 84% pidasid lisa-aasta kohaldamist vajalikuks. Teisest uurimusest (Hendrikson, 2015) selgus, et rühmapäetajate (N=10) sõnul tehakse koolikohustuse täitmise edasilükkamise otsus ühiselt. Vastanute hinnangul on kõnehäirega laste puhul andnud koolikohustuse täitmise edasilükkamine häid tulemusi, kui kõik osapooled tegelevad aktiivselt lapse probleemiga. Samas toodi välja, et käitumis- ja tundeeluhäiretega laste puhul on lisa-aasta kasutegur väike ja keskkonnamuutus võiks mõjuda nendele lastele positiivselt. Vahtramäe (2012) on küsitlenud lapsevanemaid, et selgitada välja, missugune on õpilaste (N=5) toimetulek koolis pärast lisa-aastat. Koolikohustuse täitmise edasilükkamise otsusega oli rahul pere, kelle lapse sotsiaalsed oskused vajasis arendamist ning pere, kelle laps sai lasteaias logopeedilist abi ja kes toetas lapse kõne arengut aktiivselt ka kodus. Need lapsed, kes ei saanud lisa-aastal vajalikku logopeedilist ja/või eripedagoogilist tuge, olid koolis raskustes. Ühe pere last küll toetati lisa-aastal mitmekülgsest, laps alustas õpingutega tavakoolis, kuid on nüüdseks on ta suunatud erikooli. Sealsed spetsialistid on arvamusel, et laps oleks kohe pidanud õigesse kooli tulema, ka pere polnud kindel, kas lisa-aasta oli õige valik.

Neimann (2013) on uurinud 1. klassi õpetajate (N=40) arvamusi erineval ajal koolikohustuse täitmise alustamise osas ning ka seda, kuidas need õpilased 1. klassis toime tulid. 50% vastajatest olid seisukohal, et kui laps pole saavutanud koolivalmidust, võib koolikohustuse täitmist edasi lükata. Valdava osa (95%) hinnangul oli kooliväline

nõustamismeeskond teinud koolikohustuse täitmise edasilükkamisega õige otsuse. 88% õpetajatest täheldasid, et ka normaalajal alustanute seas on lisa-aastat vajanud õpilasi, 7% oli vastupidisel seisukohal. 40% vastanutest nõustus väitega, et “koolipikendust saanud õpilased on enamjaolt erivajadusega”, kuid 30% oli vastupidisel arvamusel ja 30% ei osanud seisukohta võtta. Õpetajate hinnangul tuleb laps pärast lisa-aastat koolis paremini toime ning kogeb eduelamust.

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Koolivalmidust on kogu maailmas palju uuritud, samuti on rohkesti erinevaid arvamusi koolikohustuse edasilükkamise ning lisa-aasta efektiivsuse kohta. Kuna tegemist on üleminekuperioodiga lapsevanemate vastutusel olevast alusharidusest riigi poolt korraldatud kohustuslikule põhiharidusele, on teemaga seotud nii lapsevanemad, õpetajad kui ka tugispetsialistid. Erivajadustega lastele kaalutakse koolikohustuse täitmise edasilükkamist sagedamini ning meetmed lapse arengu toetamiseks on mitmekesised.

Sisutühi lisa-aasta ei saa kuidagi õigustatud olla, lapsele peab olema tagatud mõtestatud arendustegevus just temale vajalike oskuste omandamiseks. Seega on vaja mõtiskleda koolivalmiduse kui nähtuse olemuse üle, uurida täpsemalt lasteaia logopeedide ja eripedagoogide arvamusi koolikohustuse täitmise edasilükkamise ja lisa-aasta sisu osas, et selgitada välja, missugune on efektiivne praktika ning mil määral tugispetsialist saab lisa-aasta tõhusust mõjutada. Magistritöö uurimisprobleem on, missuguseid meetmeid kasutatakse Eesti lasteaedades lisa-aastal sagedamini ning kui hästi need toetavad lapse koolivalmiduse kujunemist tugispetsialistide hinnangul. Peamised tugispetsialistid Eesti lasteaias on logopeedid ja eripedagoogid (Koolieelse lasteasutuse personali miinimumkoosseis, 2015).

Magistritöö eesmärk on selgitada välja, kuidas koolikohustuse edasilükkamise puhul planeeritakse ja rakendatakse tegevusi lapse koolivalmiduse saavutamiseks lisa-aastal lasteaias tugispetsialistide hinnangul ning milliseid rakendatud meetmeid peetakse efektiivsemateks. Töö uurimisküsimused on:

- 1) Mis on sagedasemad põhjused koolikohustuse edasilükkamiseks koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel ja tugispetsialistide hinnangul?
- 2) Missugused lapse arenguvaldkonnad vajavad lisa-aastal enim järeleaitamist logopeedide ja eripedagoogide arvates?
- 3) Millised on tugispetsialistide lisa-aasta meetmete planeerimise ja rakendamise kogemused?
- 4) Milliste meetmete rakendamine lisa-aastal on tugispetsialistide hinnangul asjakohane?

5) Kuidas hindavad logopeedid ja eripedagoogid lisa-aasta efektiivsust?

Metoodika

Valim

Valimi moodustamisel lähtuti ettekavatsetud valimi põhimõttest, kus uuritavad peavad vastama kindlatele kriteeriumitele (Õunapuu, 2014). Valimisse olid planeeritud need lasteaia logopeedid ja eripedagoogid, kellel on erialane haridus (magistriharidus või sellega võrdsustatud haridustase) ja kokkupuude koolikohustuse edasilükkamisega. Valimi planeerimisel lähtuti sellest, et valimisse satuks tugispetsialiste nii linnade kui ka maakohtade lasteaedadest.

Uurimuses osales 80 inimest. Kõik erirühma eripedagoogid ja eripedagoog-logopeedid loeti andmeanalüüsi tegemisel “eripedagoogideks” ning kõik erirühma logopeedid ja logopeed-eripedagoogid loeti “logopeedideks”. Kokku saadi andmed 58 logopeedi ja 22 eripedagoogi käest. Üldnimetust “tugispetsialist” kasutatakse selles töös nii eripedagoogide kui logopeedide kohta. Tugispetsialistidest 54 (67,5%) oli staažiga üle kümne aasta. Vastajatest 22 (27,5%) töötas suures linnas, 23 (28,7%) väikeses linnas, 25 (31,3%) linnalähedases vallas ja 10 (12,5%) maapiirkonnas.

Tugispetsialistidel paluti märkida, mitme lisa-aastal oleva lapsega on nad tegelema. 33 vastajat (41,3%) märkis vahemiku 1–3, vastajatest 20 (25%) märkis vahemiku 4–6. Rohkem kui 7 lapsega olid tegelema 24 vastajat (30%). 3 inimest jättis küsimusele vastamata.

Logopeedidel ja eripedagoogidel paluti märkida, millise ametikoha esindaja koordineerib lasteaia koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsessi. 22% vastajatest märkis koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsessi koordineerijaks õppealajuhataja, 12% HEV koordinaatori, 11% tugispetsialisti (logopeed/eripedagoog) ja konkreetselt eripedagoogi 11% vastajatest ja logopeedi 10% vastajatest.

Andmekogumine

Andmekogumisvahendina kasutati ankeetküsitlust (ankeet.ee keskkonnas). Küsimustiku koostasid töö autorid juhendaja kaasabil. Küsimustiku koostamisel lähtuti magistratööküsimustest ning toetuti eelnevalt läbitöötatud kirjandusallikatele (Carlton & Winsler, 1999; Hirsijärvi, Remes, & Sajavaara, 2010; Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008;

Kutsestandard. Eripedagoog 7, 2018; Kutsestandard. Logopeed 7, 2019; Kutsestandard. Õpetaja 6, 2020; Puccioni *et al*, 2019; Õunapuu, 2014).

Küsimustik (vt lisa 1) koosnes kolmest osast: esimeses osas (üldandmed) paluti tugispetsialistidel vastata küsimustele, mis olid seotud nii vastaja kui tema töökohaga seotud üldise infoga. Teises osas (kogemused ja arvamused seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamisega) tuli vastajal märkida, millal ja kuidas tavapäraselt koolikohustuse täitmise edasilükkamise taotlemise protsess algab, kes seda protsessi juhib, millised on olnud koolivälise nõustamismeeskonna otsustes toodud põhjused koolikohustuse täitmise edasilükkamiseks. Samuti küsiti, missugused õppekava valdkonnad vajavad lisa-aastal enim järeleaitamist, milliseid probleeme on seoses lisa-aastaga tekkinud, milliseid meetmeid on koolivälise nõustamismeeskond soovitanud lisa-aastal rakendada, milliseid meetmeid tegelikult rakendatakse ning milliseid meetmeid peetakse efektiivseks. Enamasti oli tegemist valikvastustega küsimustega, kolme küsimuse juures oli vastajal võimalik infot lisada või täpsustada.

Kolmandas osas (konkreetses juhtumi analüüsis) tuli vastajal mõelda ühe konkreetse juhtumi peale (hiljuti koolikohustuse täitmise edasilükkamise otsuse saanud laps, kes on nüüdseks koolis) ning märkida, mis oli koolikohustuse täitmise edasilükkamise põhjuseks koolivälise nõustamismeeskonna otsuses. Seejärel küsiti täpsemalt, millised õppekava valdkonnad vajavad lapsel toetamist, kas tegemist oli erivajadusega lapsega, milliseid meetmeid soovitas koolivälise nõustamismeeskond lisa-aastal rakendada ja milliseid tegelikult rakendati. Uuriti ka, millised meetmed oli lisa-aastal efektiivsed, kellega tehti lisa-aastal koostööd, milles koostöö seises ning kui efektiivne koostöö oli. Seejärel paluti vastajal anda hinnang, kas selle konkreetse lapse puhul oli lisa-aasta õigustatud, ja tuua välja, kuidas lapsel koolis praegu läheb. Enamasti oli tegemist valikvastustega küsimustega, nelja küsimuse juures oli vastajal võimalik infot täpsustada, oma arvamust väljendada.

Küsimustiku loomisel paluti kahel valdkonda tunduvalt eksperdil (kogemustega lasteaia eripedagoog ja logopeed) küsimustiku sobivuse kohta tagasisidet anda. Ekspertide antud tagasiside põhjal tehti küsimustikus muudatusi järgmisi: lisati juurde võimalus arvamuse avaldamiseks koolikohustuse täitmise edasilükkamise põhjuste kohta, muudeti 12. küsimuse sõnastust ja lisati võimalus valida mitu varianti korraga, lisati 17. ja 23. küsimusele juurde täpsustav lause.

Valimi moodustamine toimus mitmes etapis. 2021. aasta veebruaris võeti ühendust 160 lasteaia direktoriga (vt lisa 2), et paluda valimisse sobivate tugispetsialistide meiliaadress. Vastasid 43 lasteaia juhid, neist 8 lasteaia tugispetsialistid valimisse ei sobinud, sest nelja

lasteaia tugispetsialistid ei vastanud kvalifikatsiooninõuetele ja nelja lasteaia tugispetsialistidel puudus kogemus lisa-aastal oleva lapse arengu toetamisega. Valimisse sobivatele tugispetsialistidele saadeti seejärel kiri küsimustiku lingiga (vt lisa 3). Vastas 20 tugispetsialisti. Seejärel saadeti kirjad nendele tugispetsialistidele (71), kelle meiliaadress oli lasteaia kodulehel leitav, sh nende lasteaegade tugispetsialistidele, kelle direktor ei olnud kirjale vastanud. Vastas veel 20 tugispetsialisti.

Märtsis saadeti kirjad Eesti Logopeedide Ühingusse ja Eesti Eripedagoogide Liitu palvega edastada magistritöö osalemise kutse listidesse. Vastas 25 tugispetsialisti. Lõpuks otsiti lasteaegade kodulehtedelt ja tuttavate kaudu täiendavalt tugispetsialistide meiliaadresse (26) ja võeti nendega otse ühendust. Vastas 16 tugispetsialisti. Lõplik vastanute arv oli 81, ühe eripedagoogi vastus eemaldati, sest tema haridustase ei vastanud kvalifikatsiooninõuetele. Kõiki uurimuses osalejaid informeeriti läbiviidava uurimuse eesmärgist ja sisust ning teavitati, et uurimuses osalemine on vabatahtlik ning osalemisest on võimalik igal hetkel loobuda. Kinnitati, et uurimuse käigus kogutud tundlikke isikuandmeid ja muud saadud infot hoitakse konfidentsiaalsena.

Andmeanalüüs

Kvantitatiivsed toorandmed sisestati Exceli tabelitesse ja kvalitatiivsed andmed vastajate kaupa .txt failidesse, need failid laeti QCAmapi. Pärast seda viidi läbi kvantitatiivsete toorandmete kontroll. Kui tuli selgelt välja, et vastaja hindas koostööd iseendaga, peeti õigustatuks koostöö hinnet mitte arvestada (18 vastajat). Kui vastaja oli hinnanud koostööd spetsialistiga, kellega ta ei teinud koostööd, peeti õigustatuks koostöö hinnet mitte arvestada (7 vastajat). Kui vastaja märkis HEV koordinaatoriks eripedagoogi ja/või logopeedi, märgiti lasteaias koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsessi koordineerijaks tugispetsialist (11 vastajat). Kui vastaja märkis HEV koordineerijaks õppejuhi, siis võrdsustati see õppealajuhatajaga (15 vastajat). Kui vastaja märkis mitu koordineerijat (v.a juhud, kui olid märgitud ainult eripedagoog ja logopeed), siis märgiti koordineerijaks meeskond (24 vastajat).

Magistritöös on andmete analüüsimiseks kasutatud kombineeritud analüüsi. Kogutud andmed jagati olemuse järgi kvantitatiivseteks ja kvalitatiivseteks. Kvantitatiivsed andmed kanti programmi SPSS Statistics, kus nimetatud tunnustele seati väärtused. Seejärel kontrolliti ja täiendati andmeid. Järgnes andmete analüüsimine (kirjeldav statistika) ja tulemuste esitamine uurimusküsimuste kaupa. Kvalitatiivsete andmete analüüsimiseks kasutati standardiseeritud kontentanalüüsi, et kodeerida ankeetküsitluse lahtised vastused. Reliaabluse tõstmiseks kasutati proovikodeerimist QCAmapis. Selleks määrati proovivalimi tekstid

(kolme logopeedi ja kolme eripedagoogi vastused). Kodeerijatevahelise reliaabluse hindamiseks kodeerisid töö autorid samaaegselt ja üksteisest sõltumatult proovivalimi tekste, kirjutati välja peakategooriad ning leiti alamkategooriad. Kodeerimise stabiilsuse määramiseks kodeeriti proovivalimi tekstid kümne päeva pärast uuesti. Saadud tulemusi võrreldi ning märgiti üles kattuvad ja lahknevad kodeerimisotsused iga loendamisühiku puhul. Pea- ja alamkategooriad olid selgelt eristuvad. Seejärel kodeeriti koguvalimi tekstid, arutati läbi kõik lahknevused ja jõuti üksmeelele.

Tulemused

Uurimuse tulemused on esitatud uurimisküsimuste kaupa. Andmed esitatakse tabelitena, tuuakse tekstisiseseid näiteid. Mahukamad tabelid on viidud töö lisasse.

Põhjused koolikohustuse täitmise edasilükkamiseks

Esimene uurimisküsimus oli, mis on sagedasemad põhjused koolikohustuse edasilükkamiseks koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel ja tugispetsialistide hinnangul. Selleks koguti andmeid küsimuste nr 15, 16, 20 ja 22 kaudu. Logopeedidel ja eripedagoogidel paluti märkida kõik koolikohustuse täitmise edasilükkamise põhjused, millega nad on oma asutuses kokku puutunud koolivälise nõustamismeeskonna otsustes ning tuua välja kõik võimalikud täiendavad kaalukad põhjused. Vastajatest (N=80) 98,8 % märkis, et koolivälise nõustamismeeskonna otsuses oli koolikohustuse täitmise edasilükkamise põhjuseks toodud “Lapse tunnetus- ja õpioskused, sotsiaalsed ning enesekohased oskused ei ole õpingute alustamiseks vajalikul määral välja kujunenud.” 25 vastajat (31,3%) märkis, et koolivälise nõustamismeeskonna otsuses oli koolikohustuse täitmise edasilükkamise põhjuseks toodud “Laps vajab haigusest, traumast või tervisehäirest tulenevalt pikaajalist ravi ning lapse tervises seisund ei võimalda tal igapäevases õppetöös osaleda.”

Ühe eripedagoogi ja ühe logopeedi sõnul on seaduses nimetatud koolikohustuse täitmise edasilükkamise põhjused liiga üldised ning peaksid olema rohkem lahti kirjutatud. Tugispetsialistid nimetasid täiendavalt järgnevaid lisa-aasta põhjuseid: vanema otsus (N=7), kõne arengu mahajäämus (N=5), eesti keel kui teine keel (N=5), mittetoetav kasvukeskkond (N=2). Lisaks nimetati veel autismispektri häiret ja vaimset alaarengut (mõlemat ühel juhul), kuigi nende erivajaduste liikide korral sobivad edasilükkamiseks ka seaduses määratletud põhjendused.

Küsimustiku kolmandas osas paluti vastajatel mõelda vabal valikul ühe konkreetse

juhtumi peale (hiljuti koolikohustuse täitmise edasilükkamise otsuse saanud laps, kes on nüüdseks koolis), ning märkida koolivälise nõustamismeeskonna otsuses toodud edasilükkamise põhjus ja tuua välja lapse erivajadus. Konkreetse juhtumi puhul märkisid 88,8% vastajatest (N=71) koolikohustuse täitmise edasilükkamise põhjuseks “Lapse tunnetus- ja õpioskused, sotsiaalsed ning enesekohased oskused ei ole õpingute alustamiseks vajalikul määral välja kujunenud.” 4 (5%) tugispetsialisti märkis koolikohustuse täitmise edasilükkamise põhjuseks “Laps vajab haigusest, traumast või tervisehäirest tulenevalt pikaajalist ravi ning lapse tervise seisund ei võimalda tal igapäevases õppetöös osaleda.” 5 tugispetsialisti sellele küsimusele ei vastanud.

58 (75,3%) tugispetsialisti vastas küsimusele “Kas Teie hinnangul oli tegemist erivajadustega lapsega?” “jah”. 14 inimest (18,2%) vastas “ei”, 5 vastajat (6,5%) vastas “ei tea”. 3 vastajat jättis küsimusele vastamata. Tugispetsialistidest (N=55) 13 valisid konkreetse juhtumina lapse, kellel nende hinnangul oli tunnetustegevuse mahajäämus, 10 valis autismispektri häirega lapse, 7 valis vaimse alaarenguga lapse, 6 valis kõne arengu mahajäämusega lapse ja 6 valis aktiivsus- ja tähelepanuhäirega lapse. Lisaks märgiti veel: SKAP (4), sotsiaalsete ja enesekohaste oskuste mahajäämus (2), segatüüpi spetsiifiline arenguhäire (1), terviseprobleemid (2) ja mittetoetav kasvukeskkond (1). Kolmel juhul polnud mahajäämuse mehhanism tugispetsialisti arvates selge.

Vastus esimesele uurimisküsimusele on seega: koolivälise nõustamismeeskonna otsuste alusel on koolikohustuse täitmise edasilükkamise sagedasemaks põhjuseks “Lapse tunnetus- ja õpioskused, sotsiaalsed ning enesekohased oskused ei ole õpingute alustamiseks vajalikul määral välja kujunenud”. Seaduses olemasolevate põhjuste juurde lisandusid tugispetsialistide kogemuste alusel perekondlikud põhjused ja kommunikatsioonihäired, enamasti valiti koolipikenduse aastal olnud lapse näiteks erivajadustega laps. Saadud tulemused kinnitavad oletust, et Eestis rakendatakse tugispetsialistide hinnangute ja kogemuse alusel koolikohustuse edasilükkamist ja lisa-aastat lasteaias eelkõige erivajadustega lastele.

Toetamist vajavad õppekava valdkonnad

Teine uurimisküsimus oli, missugused lapse arenguvaldkonnad vajavad lisa-aastal enim järeleaitamist logopeedide ja eripedagoogide arvates. Vastuse saamiseks analüüsiti küsimuste nr 17 ja nr 21 vastuseid. Tugispetsialistidel paluti järjestada olulisuse järgi (eeldades, et 1. on kõige tähtsam, viimane kõige vähem tähtis) lisa-aastat läbiva lapse puhul enim järeleaitamist vajavad valdkonnad (11 õppekava valdkonda).

Selgus, et nii logopeedide kui eripedagoogide hinnangul vajavad tunnetus- ja õpioskused kõige sagedamini tuge, nii arvas 45,5 % eripedagoogidest ja 43,1% logopeedidest. Tulemuste täpsem jaotus on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Logopeedide ja eripedagoogide hinnangul enim järeleaitamist vajavad valdkonnad.

Järjekorra nr	Õppekava valdkonnad	Logopeedid		Eripedagoogid		
		M	mitu % vastajatest märkis kõige olulisemaks	M	mitu % vastajatest märkis kõige olulisemaks	
1.	tunnetus- ja õpioskused	2,88	43,1	tunnetus- ja õpioskused	3,71	45,5
2.	keel ja kõne	3,28	24,1	sotsiaalsed oskused	3,76	22,7
3.	sotsiaalsed oskused	3,48	15,5	enesekohased oskused	4,57	13,6
4.	enesekohased oskused	5,36	3,4	keel ja kõne	4,86	4,1
5.	matemaatika	5,81	8,6	mina ja keskkond	6,24	4,5

Märkused. M – valdkondade järjestuse keskmine skaalal 1–11 (1-kõige tähtsam; 11- kõige vähem tähtis)

7 vastajat pakkus kolmeks kõige olulisemaks valdkonnaks loovaineid (kunst, muusika ja liikumine), üksikud vastajad pidasid väga oluliseks ka valdkondi eesti keel kui teine keel (N=3), mina ja keskkond (N=3) ja mänguoskused (N=2). Siinkohal tekib küsimus, kuivõrd erialast tööd tugispetsialist lasteaias teeb. Võimalik, et niisuguse tulemuse andsid pigem erirühmadega või -rühmades töötavad tugispetsialistid, kellel tulebki kogu õppekava arvestada; samuti on võimalik, et küsimust mõisteti millegipärast valesti.

Konkreetsel juhul märkisid nii logopeedid (N=57) kui ka eripedagoogid (N=20) peamiseks arendamist vajavaks valdkonnaks tunnetus- ja õpioskused (91,4% logopeedidest, 81,8% eripedagoogidest), teisel kohal oli keel ja kõne (91,4% logopeedidest, 68,2% eripedagoogidest) ning kolmandal sotsiaalsed oskused (79,3% logopeedidest, 77,3%

eripedagoogidest). Vastus teisele uurimisküsimusele on, et lisa-aastal vajavad tugispetsialistide arvates nende poolt enim järeleaitamist järgmised valdkonnad: tunnetus- ja õpioskused, keel ja kõne ning sotsiaalsed oskused.

Kogemused seoses lisa-aasta planeerimise ja meetmete rakendamisega

Kolmas uurimisküsimus oli, millised on tugispetsialistide lisa-aasta meetmete planeerimise ja rakendamise kogemused. Tugispetsialistidelt küsiti, millal tavapäraselt algatatakse nende lasteaia koolikohustuse täitmise edasilükkamise taotlemisega seotud protsess. Logopeedid märkisid, et valdavalt alustatakse protsessiga lasteaia viimase aasta talvel (39,7%) või sügisel (31%). Eripedagoogide hinnangul alustatakse protsessiga valdavalt viimase aasta sügisel (59,1%) või talvel (22,7%). Lasteaia eelviimasel aastal protsessiga alustamist nimetasid tugispetsialistid sarnasel määral (13,8% logopeedidest ja 13,6% eripedagoogidest). 8,6% logopeedidest ja 4,5% eripedagoogidest märkis, et protsess algab viimase aasta kevadel. Mõned vastajad märkisid, et alustamiseks ei ole kindlat aega. Üks eripedagoog lisis täpsustavalt: “Kuna see on pikaajaline protsess, siis otsest algusaega on keeruline määratleda. Ühised arutelud toimuvad vajaduspõhiselt ja pidevalt erinevate osapoolte vahel”.

Lisaks küsiti logopeedidelt ja eripedagoogidelt (N=80), kuidas algab koolikohustuse täitmise edasilükkamise taotlemisega seotud protsess. Valida paluti kõik variandid, mida on kogetud. Kõige sagedamini (86,3% vastajatest) märgiti, et protsessi alustab tugispetsialist, kes räägib koolikohustuse täitmise edasilükkamise vajadustest õpetajale ja vanemale. Täpsemad andmed on esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Koolikohustuse täitmise edasilükkamisega seotud protsessi algus tugispetsialistide hinnangul.

Protsessi algus	N	%
Tugispetsialist räägib õpetajale.	69	86,3
Tugispetsialist räägib lapsevanemale.	63	78,8
Õpetaja räägib lapsevanemale.	54	67,5
Õpetaja räägib tugispetsialistile.	54	67,5
Lapsevanem räägib õpetajale.	53	66,3
Lapsevanem räägib tugispetsialistile.	45	56,3
HEVKO kogub info rühmadest kokku.	17	21,3

12% logopeedidest ja 7% eripedagoogidest kasutas võimalust pakkuda omapoolne variant või lisada infot protsessi alguse kohta. Tulemused kategoriseeriti lähtuvalt sellest, kas koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsess sai alguse väljaspool lasteaeda või see oli meeskonnatöö. Näited on esitatud lisa 4.

Logopeedidel ja eripedagoogidel paluti märkida, milliseid probleeme nad on tugispetsialistina kogenud seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsessiga oma asutuses. Valida paluti kõik variandid, mida on kogetud. Selgus, et enim esineb probleeme seoses lapsevanematega, kes ei aktsepteeri oma lapsel ilmnevaid erivajadusi ja loodavad, et need ületatakse lisa-aastaga (soovivad koolikohustuse täitmise edasilükkamist) või seda, et probleemid kaovad koolis (ei soovi koolikohustuse täitmise edasilükkamist). Nii vastas 73,3% tugispetsialistidest. 72,5% vastajatest valis variandi, et lapsevanemad loodavad lisa-aastaga erivajaduste ületamist ja 70% tugispetsialistidest märkis, et probleemiks on asutusesisese üksmeele puudumine. Täpsemalt on tulemused esitatud tabelis 3.

Tabel 3. Probleemid, mida tugispetsialistid (N=80) on kogenud.

Probleemid	N	%
Lapsevanemad ei soovi koolikohustuse täitmise edasilükkamist, sest nad ei aktsepteeri oma lapsel ilmnevaid erivajadusi (loodavad, et koolis need ületatakse).	59	73,8
Lapsevanemad soovivad koolikohustuse täitmise edasilükkamist, sest nad ei aktsepteeri oma lapsel ilmnevaid erivajadusi (loodavad, et lisa-aastaga need ületatakse).	58	72,5
Asutuse töötajatel ja lapsevanematel puudub üksmeel, kas lapsele on seda vaja.	56	70
Lapsevanemad on ärevad ja muretsevad, et lapsel on koolis liiga raske.	40	50
Õpetajad ei oska/julge lapsevanemale öelda, et lapse areng on eakohasest erinev.	35	43,8
Õpetajad ei soovi koolikohustuse täitmise edasilükkamist, sest lapsega on rühmas raske toime tulla.	28	35
Koolivälise nõustamismeeskonna soovitus ei lähtu piisavalt lapsest.	27	33,8
Asutuse töötajatel puudub üksmeel, kas lapsele on seda vaja.	25	31,3
Koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsess algab liiga hilja, toimub kiirustades.	20	25

Puuduvad usaldusväärsed vahendid lapse koolivalmiduse hindamiseks.	13	16,3
Ei ole selget arusaama/kokkulepet asutuses, kes, mida ja millal peab tegema.	12	15
Koolivalmiduskaarte on raske täita.	8	10

Kuus vastajat nentis, et neil pole võimalik koolivälise nõustamismeeskonnaga tutvuda. Sama arv vastajaid tõi välja, et kooliväline nõustamismeeskond ei arvesta lasteaia tugispetsialisti arvamusega, neli inimest tõi välja, et lisa-aastal uude rühma liikumine võib kaasa tuua probleeme. Paaril juhul märgiti, et on olnud probleemiks teisest lasteaiaastast tulnud 7-aastane laps. Kolme vastaja sõnul probleeme ei olnud. Üks vastaja lisas: “Koolivälise nõustamismeeskonna otsus põhineb valdavalt meditsiinivaldkonna dokumentidel. Kui sealsed spetsialistid arvavad, et oleks vaja veel aasta lasteaia olla, siis ei saa ka Rajaleidja meeskond seadust eirata ning neil tuleb see välja kirjutada. Suured käärid on praeguses seaduses, mitte niivõrd Rajaleidja keskuse meeskonna töös ning nende otsustamistes.” Vabavastused on kategoriseeritud ja esitatud lisas 5.

Selleks, et koguda infot lisa-aastal rakendatavate meetmete ja nende efektiivsuse kohta, küsiti logopeedidelt ja eripedagoogidelt, milliseid lisa-aastal rakendatavaid meetmeid on kooliväline nõustamismeeskond soovitanud rakendada ja milliseid meetmeid nende lasteaia tegelikult rakendatakse. Paluti märkida kõik sobivad vastused. Tugispetsialistide hinnangul (N=79) soovitab kooliväline nõustamismeeskond oma otsustes kõige sagedamini rakendada järgmisi meetmeid: logopeedi tugiteenus (62%), individuaalse arenduskava rakendamine (59,5%) ja eripedagoogi tugiteenus (55,7%). Võrreldes koolivälise nõustamismeeskonna poolt antud soovitustega rakendati lasteaedades tegelikult enim järgmisi meetmeid: lapsevanema nõustamine rühmaõpetajate poolt (86%), logopeedi tugiteenus (84,8%), individuaalse arenduskava rakendamine (79,7%) ja eripedagoogi tugiteenus (70,9%). Täpsemalt on tulemused esitatud tabelis nr 4.

Tabel 4. Lisa-aastal soovitatud/rakendatud meetmed tugispetsialistide (N=79) hinnangul.

Meetmed	Minu lasteaias rakendatakse/soovitatakse seda		Kooliväline nõustamismeeskond on soovitanud	
	N	%	N	%
Lapsevanema nõustamine rühmaõpetajate poolt.	68	(86%)	14	(17,7%)
Logopeedi tugiteenus.	67	(84,8%)	49	(62%)
Individuaalse arenduskava rakendamine.	63	(79,7%)	47	(59,5%)
Eripedagoogi tugiteenus	56	(70,9%)	44	(55,7%)
Lapse õpetamine koolieelikute rühmas.	47	(59,5%)	15	(19%)
Lapse õpetamine tavarühmas – individuaalne tegevus.	42	(53,2%)	21	(26,6%)
Eelkoolis käimine.	31	(39,2%)	4	(5%)
Lapse õpetamine tavarühmas – kooliminejate allrühm.	25	(31,6%)	7	(8,9%)
Lapse õpetamine sobitusrühmas.	24	(30,4%)	27	(34,2%)
Tugiisiku teenus.	24	(30,4%)	24	(30,4%)
Lapsevanema nõustamine HEVKO poolt.	22	(27,8%)	4	(5%)
Lapse õpetamine erirühmas.	18	(22,8%)	22	(27,8%)
Psühholoogi tugiteenus.	12	(15,2%)	16	(20,2%)
Eraõpetaja rakendamine.	3	(3,8%)	0	

Märkused. Tumedalt on märgitud need tulemused, mida märkis üle 50% vastajatest

43,7% tugispetsialistidest (N=80) kasutas võimalust pakkuda omapoolne variant või lisaa infot lisa-aastal rakendatud meetmete kohta. Koolivälise nõustamismeeskonna otsustes on soovitatud ka füsioteraapia teenust, alternatiivkommunikatsiooni igapäevast kasutamist ja sotsiaalpedagoogilist teenust. Kolm vastajat nentis, et kooliväline nõustamismeeskond ei jaganud soovitusi. Kaks vastajat märkis, et lasteaias pole olnud võimalik koolivälise nõustamismeeskonna otsuse sisuga tutvuda. Ülejäänud tulemused kategoriseeriti lähtuvalt

sellest, millised probleemid tekkisid lisa-aastal rakendatud meetmetega ning milliseid täiendavaid meetmeid lisa-aastal rakendati. Näited on esitatud lisas 6.

Vastus kolmandale uurimisküsimusele on seega: tugispetsialistide sõnul alustatakse koolikohustuse edasilükkamise protsessiga valdavalt viimase aasta sügisel või talvel. Sagedamini on protsessi algatajaks tugispetsialist, kes räägib lisa-aasta vajalikkusest õpetajale ja lapsevanemale. Protsessiga seotud probleemidest nimetati sagedamini probleeme vanematega, kes ei aktsepteeri oma lapsel ilmnevaid erivajadusi. Lisaks tõid tugispetsialistid esile, et kooliväline nõustamismeeskond ei arvesta sageli nende arvamusega. Lisa-aasta meetmetest soovitab kooliväline nõustamismeeskond kõige sagedamini rakendada logopeedi tugiteenust, individuaalse arenduskava rakendamist ja eripedagoogi tugiteenust. Soovitatud meetmetest rakendatakse lasteaedades aga tugispetsialistide sõnul kõige sagedamini lapsevanema nõustamist rühmaõpetajate poolt, seejärel logopeedi tugiteenust, individuaalse arenduskava koostamist ja eripedagoogi tugiteenust.

Lisa-aastal rakendatud meetmete asjakohasus

Neljas uurimisküsimus oli, milliste meetmete rakendamine lisa-aastal on tugispetsialistide hinnangul asjakohane. Antud küsimusele vastuse leidmiseks küsiti logopeedidelt ja eripedagoogidelt, milliseid lisa-aastal rakendatavaid meetmeid peavad nad efektiivseks. Tugispetsialistid (N=79) pidasid kõige efektiivsemateks lisa-aastal rakendatud meetmeteks logopeedi tugiteenust (86%), eripedagoogi tugiteenust (84,8%), lapsevanema nõustamist rühmaõpetajate poolt (78,5%) ja individuaalse arenduskava rakendamist (69,6%). Täpsemalt on tulemused esitatud tabelis 5.

Tabel 5. Efektiivsed meetmed tugispetsialistide hinnangul (N=79).

Meetmed	Peaaegu seda efektiivseks lisa-aastal	
	N	%
Logopeedi tugiteenus.	68	86
Eripedagoogi tugiteenus.	67	84,8
Lapsevanema nõustamine rühmaõpetajate poolt.	62	78,5
Individuaalse arenduskava rakendamine.	55	69,6
Lapse õpetamine koolieelikute rühmas.	40	50,6

Lapse õpetamine tavarühmas – individuaalne tegevus.	39	49,4
Psühholoogi tugiteenus.	30	38
Lapse õpetamine sobitusrühmas.	29	36,7
Eelkoolis käimine.	29	36,7
Lapsevanema nõustamine HEVKO poolt.	28	35,4
Tugiisiku teenus.	27	34,2
Lapse õpetamine erirühmas.	22	27,8
Lapse õpetamine tavarühmas – kooliminejate allrühm.	17	21,5
Eraõpetaja rakendamine.	6	7,6

Rakendatud meetme efektiivsust paluti hinnata ka konkreetse juhtumi puhul (hiljuti koolikohustuse täitmise edasilükkamise otsuse saanud laps, kes on nüüdseks koolis). Logopeedidel ja eripedagoogidel paluti vastata, milliseid meetmeid soovitas kooliväline nõustamismeeskond lisa-aastal rakendada ja milliseid tegelikult rakendati. Rakendatud meetme efektiivsust oli võimalus hinnata 5-palli skaalal (1-ei olnud efektiivne, 5-oli efektiivne). Sellele küsimusele vastanud tugispetsialistide (N=79) hinnangul soovitas kooliväline nõustamismeeskond oma otsuses lisa-aastal rakendada kõige sagedamini järgmisi meetmeid: logopeedi tugiteenus (77,2%), individuaalse arenduskava rakendamine (63,3%), lapsevanema nõustamine rühmaõpetajate poolt (30,4%) ja eripedagoogi tugiteenus (60,6%). Lasteaias rakendati tegelikult logopeedi tugiteenust (87,3%, hinne 4,35), individuaalset arenduskava (64,6%, hinne 3,63), lapsevanema nõustamist rühmaõpetajate poolt (59,5%, hinne 3,66) ja eripedagoogi tugiteenust (58,2%, hinne 4,45). Seega rakendati tugispetsialistide hinnangul tugiteenuseid suuremal määral kui kooliväline nõustamismeeskond oli soovitanud (erandiks oli eripedagoogi teenus). Tulemused on täpsemalt esitatud tabelis nr 6.

Tabel 6. Lisa-aastal rakendatud meetmete efektiivsus tugispetsialistide hinnangul konkreetse juhtumi puhul.

Meede	Soovitas kooliväline nõustamismeeskond		Rakendati tegelikult		Efektiivsus M
	N	%	N	%	
Logopeedi tugiteenus.	61	(77,2%)	69	(87,3%)	4,4
Individuaalse arenduskava rakendamine.	50	(63,3%)	51	(64,6%)	3,6
Lapsevanema nõustamine rühmaõpetajate poolt.	24	(30,4%)	47	(59,5%)	3,7
Eripedagoogi tugiteenus.	48	(60,6%)	46	(58,2%)	4,5
Lapse õpetamine tavarühmas – individuaalne tegevus.	21	(26,6%)	28	(35,4%)	3,9
Lapse õpetamine tavarühmas – kooliminejate allrühm.	16	(20,3%)	24	(30,4%)	4
Eelkoolis käimine.	7	(8,8%)	22	(27,8%)	4,1
Lapse õpetamine erirühmas.	18	(22,8%)	16	(20,6%)	4,4
Tugiisiku teenus.	17	(21,5%)	13	(16,5%)	4,5
Lapse õpetamine sobitusrühmas.	10	(12,6%)	11	(13,9%)	4,8
Eraõpetaja rakendamine.	0		3	(3,8%)	3,5

Märkused. M – meetme hinde keskmine skaalal 1–5; tumedalt on tähistatud kõige efektiivsemateks hinnatud meetmed

Tugispetsialistidel paluti vastata, kellega nad tegid seoses konkreetse juhtumiga koostööd ja milles koostöö seisnes. Samuti paluti neil hinnata valitud sihtgrupiga tehtud koostööd vastavalt hindegaga 1–5 (1-ei olnud efektiivne, 5-oli efektiivne). Enim koostööd tehti rühmaõpetajatega (96,2%, koostöö keskmine hinne oli 4,46) ja lapsevanematega (86%, keskmine hinne koostööle 3,87). Lisaks tehti koostööd liikumis- ja/või muusikaõpetajaga (31%, hinne 3,69), eripedagoogiga (25,3%, hinne 4,65), tugiisikuga (17,7%, hinne 4,14), HEVKOga (15,2%, hinne 4,0) ja logopeediga (16,5%, hinne 4,42).

Vastus neljandale uurimisküsimusele on seega järgmine: efektiivsemateks rakendatud meetmeteks lisa-aastal peeti vastajate poolt logopeedi ja eripedagoogi tugiteenust; konkreetse juhtumi puhul tõsteti esile ka sobitusrühma tingimusi ja tugiisiku teenust.

Lisa-aasta efektiivsuse hindamine

Viies uurimisküsimus oli, kuidas hindavad logopeedid ja eripedagoogid lisa-aasta efektiivsust. Selleks, et uurida, kas tugispetsialistid peavad koolikohustuse täitmise edasilükkamist õigustatuks, paluti neil vastata konkreetse juhtumi puhul küsimusele “Kas koolikohustuse täitmise edasilükkamine oli antud juhtumi puhul õigustatud?” Vastajatest (N=76) vastas 57 (75%) “jah”, 11 inimest (14,5%) vastas “ei”, 8 (10,5%) vastas “ei tea” ja neli vastajat jättis vastamata.

Et koguda infot, kas ja kuidas on koolikohustuse edasilükkamine seotud lapse edasiste õpingutega, küsiti vastajatelt ka seda, kuidas lapsel koolis praegu läheb. Antud küsimusele vastas 77 tugispetsialisti, kellest 21 (27,3%) vastas “ei tea”, 18 (23,4%) vastajat vastas, et “laps tuleb koolis kenasti toime”, 26 (33,8%) vastas, et “laps saab koolis tõhustatud või erituge” ja 12 (15,6%) vastas, et “laps õpib erivajadustega õpilaste klassis”. Samuti selgus, et kui lisa-aasta oli õigustatud, siis 20% lastest tuli koolis kenasti toime, aga 37% vajab koolis tuge.

Logopeedid ja eripedagoogid (N=77) märkisid, et 44,1% juhtumitest oli lisa-aasta õigustatud, kui koostöö lapsevanematega oli hea (hinne “4” või “5”). 13% juhtumite puhul hinnati lisa-aasta õigustatuks, kui koostöö lapsevanematega oli vähene. Nii logopeedide kui eripedagoogide hinnangul oli 66,2% juhtumitest lisa-aasta õigustatud, kui koostöö rühmaõpetajatega oli hea (hinne “4” või “5”). 23,4% juhtumite puhul polnud lisa-aasta õigustatud, kui koostöö rühmaõpetajatega oli vähene. Spearmani astakorrelatsiooni kasutades uuriti, kas on seoseid lisa-aasta õigustatuse ning lapsevanemate ja rühmaõpetajatega tehtud koostöö vahel tugispetsialistide hinnangul. Statistiliselt olulisi seoseid ei ilmnenud ($p>0,05$), seega need hinnangud ei sõltu üksteisest.

11 näiteks valitud juhtumi puhul (N=77) arvasid tugispetsialistid, et lisa-aasta ei olnud õigustatud. Neist 5 juhul oli valitud lapse erivajaduseks vaimse arengu mahajäämus, 5 juhul tunnetustegevuse mahajäämus ning 1 juhul oli tegemist autismispektri häirega lapsega. 6 last käis erirühmas. 9 juhul rakendati individuaalset arenduskava (neist 5 juhul hinnati meetet efektiivseks). Koostöö rühmaõpetajaga oli enamasti hea, koostöö lapsevanemaga varieerus. Lapsevanema nõustamist rühmaõpetaja poolt oli märgitud efektiivseks meetmeks kahel korral. 7 juhtumi puhul ei olnud tugispetsialist kindel, kas lisa-aasta oli õigustatud. Neist kahel juhul poldud kindel ka selles, kas tegemist oli erivajadusega lapsega või mitte. 7 juhul käis laps sobitusrühmas ja üks erirühmas. Kahel juhul rakendati individuaalset arenduskava, mida peeti efektiivseks meetmeks. Ühel juhul rakendati efektiivselt tugiisiku teenust. Koostöö

rühmaõpetajatega ning lapsevanemaga oli enamasti hea. Tugispetsialistide teenuse rakendamist lisa-aastal peeti 6 korral efektiivseks meetmeks.

Tugispetsialistidel oli küsimustiku lõpus (küsimus 27) võimalus täiendavalt lisada, mida nad peavad oluliseks seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamise või lisa-aastaga. Vastustest selgus, et lisa-aastat peeti efektiivseks, kui laps tuleb hiljem toime tavakoolis riikliku õppekava järgi (6 vastajat) või kui lapsel on kõne arengu mahajäämus, mida saab lisa-aastaga olulisel määral vähendada (5 vastajat). Lisaks peeti lisa-aastat efektiivseks, kui lapse sotsiaalsed oskused vajasisid järeleaitamist (5 vastajat). Täiendavalt toodi esile, et lisa-aasta muudab efektiivsemaks meeskonnatöö ja sisustatud lisa-aasta. Täpsem tulemuste jaotus on esitatud lisa 7. Mitteefektiivseks peeti lisa-aastat siis, kui see oli lapsevanema soov (8 vastajat), mitte lasteaia tugispetsialistide soovitus. Lisaks leiti, et lisa-aasta pole vajalik, kui laps saab asuda õppima talle sobivas koolis või klassis jõukohase õppekava järgi (lihtsustatud õpe, toimetulekuõpe, hooldusõpe) (13 vastajat). Täpsem tulemuste jaotus on kirjas tabelis (vt lisa 8). Kirjutatud oli ka seda, et koolikohustuse täitmise edasilükkamisega kaasneb liiga palju bürokraatiat. Eraldi märgiti, et otsuse tegemist mõjutab teadmatus, kuidas lisa-aasta lapse arengule mõjub. Samuti oli öeldud, et koolid pole erivajadusega lapse toetamiseks valmis.

Vastus viiendale uurimisküsimusele on seega: vastajatest (N=76) 75% pidas konkreetse juhtumi puhul lisa-aastat õigustatuks. Nii logopeedide kui eripedagoogide hinnangul oli lisa-aasta õigustatud ka siis, kui koostöö lapsevanematega või rühmaõpetajatega oli vähene. Lisa-aastat peetakse efektiivseks, kui laps tuleb hiljem toime tavakoolis riikliku õppekava järgi. Mitteefektiivseks peetakse lisa-aastat siis, kui koolikohustuse täitmise edasilükkamise otsus on lapsevanema soov, mitte lasteaia tugispetsialistide soovitus ning lapsel on võimalus minna sobivasse kooli või klassi, õppima talle sobiva õppekava järgi (lihtsustatud õpe, toimetulekuõpe, hooldusõpe).

Arutelu

Eestis alustavad kooliteed lapsed, kes on saanud seitsmeaastaseks enne käimasoleva aasta 1. oktoobrit. Paraku pole kõik lapsed selleks ajaks saavutanud kooliks vajalikke oskusi, seetõttu lükkub igal aastal koolitee algus edasi u 450 lapsel kas terviseprobleemide või arengulise mahajäämuse tõttu. Magistritöö eesmärk on selgitada välja, kuidas koolikohustuse edasilükkamise puhul planeeritakse ja rakendatakse tegevusi lapse koolivalmiduse saavutamiseks lisa-aastal lasteaia tugispetsialistide hinnangul ning milliseid rakendatud meetmeid peetakse efektiivsemateks.

Esimese uurimisküsimusega taheti teada saada, mis on sagedasemad põhjused koolikohustuse täitmise edasilükkamiseks koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel ja tugispetsialistide hinnangul. Selgus, et 99% tugispetsialistide hinnangul on sagedasemaks edasilükkamise põhjuseks “Lapse tunnetus- ja õpioskused, sotsiaalsed ning enesekohased oskused ei ole õpingute alustamiseks vajalikul määral välja kujunenud”. 31% märkis põhjuseks “Laps vajab haigusest, traumast või tervisehäirest tulenevalt pikaajalist ravi ning lapse tervise seisund ei võimalda tal igapäevases õppetöös osaleda.” Haridus- ja Teadusministeeriumi info kohaselt on peamiseks edasilükkamise põhjuseks lapse terviseprobleemid (Hariduslike erivajadustega ..., 2021). Mändmets (isiklik suhtlus, 12. aprill 2021) aga selgitas, et terviseprobleemideks loetakse haigust, mis takistab õppetegevuses osalemist. Viimasega nõustus ka Tamm (2011). Siinses uurimuses nimetati konkreetse juhtumi puhul lapse terviseprobleeme koolikohustuse täitmise edasilükkamise põhjusena üksikutel kordadel. On võimalik, et väljendid “tervis” ja “oskused pole kujunenud” ei eristu mitte-spetsialistidel piisavalt ning erivajadustega lastest mõeldakse kui terviseprobleemidega lastest.

Mujal maailmas läbiviidud uuringutes on nimetatud koolikohustuse edasilükkamise põhjustena kõne, tunnetustegevuse ja sotsiaalsete oskuste mahajäämist, terviseprobleeme ning aeglast füüsilist arengut (Byrd & Weitzman, 1994; Davoudzadeh *et al.*, 2015; Horstschraer & Muehler, 2014; Šmelova & Souralova, 2010; Winsler *et al.*, 2012; Wong *et al.*, 2015). Siinses uurimuses nimetasid tugispetsialistid eraldi põhjustena lisaks mitmekeelset ja mittetoetavat kasvukeskkonda. Last ümbritseva keskkonna mõju vaimsele arengule on tähtsustatud ka mujal maailmas (Byrd & Weitzman, 1994; Carlton & Winsler, 1999; Hong & Raudenbush, 2005). Mitmekeelsus on olnud üheks lisa-aasta põhjuseks (Carlton & Winsler, 1999), kuid see ei tohiks olla ainus põhjus koolikohustuse täitmise edasilükkamiseks, sest süvendatud eesti keele õppega saab jätkata koolis. Kui on aga tegemist üldise kõne arengu mahajäämusega, siis on pärsitud ka tunnetustegevuse areng, mistõttu koolikohustuse edasilükkamine võib olla enam õigustatud. Lisaks selgus siinses uurimusest, et 9% tugispetsialistide hinnangul on mõnikord olnud koolikohustuse alguse edasilükkamine ainult lapsevanema soov, st rühmaõpetajad ja tugispetsialistid pole näinud vajadust koolikohustuse täitmise edasilükkamiseks. Lapsevanema soovil koolikohustuse alguse edasilükkamist on nimetatud ka USA-s ja Austraalias läbi viidud uurimustes (Hong & Raudenbush, 2005; Mendez *et al.*, 2015; Winsler *et al.*, 2012; Wong *et al.*, 2016). Kui ollakse lapse koolivalmiduse osas erinevatel seisukohtadel, siis lapsega tegelevad lasteaiaspetsialistid (Kutsestandard. Eripedagoog 7, 2018; Kutsestandard. Logopeed 7, 2019) ning koolivälise nõustamismeeskonna spetsialistid nõustavad lapsevanemat erinevate

võimaluste osas (Koolivälisele nõustamismeeskonnale ..., 2018), kuid lõplik otsustus jääb lapsevanema teha.

Teise uurimisküsimusega taheti teada saada, missugused lapse arengu valdkonnad vajavad lisa-aastal enim järeleaitamist logopeedide ja eripedagoogide arvates. Siinses uurimuses olid enim ära märgitud järgmised valdkonnad: tunnetus- ja õpioskused (43% logopeedidest ja 45% eripedagoogidest), keel ja kõne, sotsiaalsed oskused. Sellist tulemust võiski eeldada, sest need on valdkonnad, mille arendamisega tugispetsialistid lasteaias valdavalt ise tegelevad ning mille alusel koolikohustuse täitmise edasilükkamine ka määratakse.

Kolmanda uurimisküsimusega taheti teada saada, millised on tugispetsialistide lisa-aasta meetmete planeerimise ja rakendamise kogemused. Enamasti on koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsessi algatajaks tugispetsialist (86% vastajatest), kes lasteaias viimase aasta sügisel või talvel (37% vastajatest) räägib lisa-aasta vajalikkusest õpetajale ja lapsevanemale. Erivajadustega lapse puhul on logopeedi ja/või eripedagoogi ülesanne hinnata lapse arengut viimase aasta sügisel ning koostöös rühmameeskonna ja perega planeerida edasine tegevus (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008; Kutsestandard. Eripedagoog 7, 2018; Kutsestandard. Logopeed 7, 2019; Kutsestandard. Õpetaja 6, 2020). Hindamise olulisust järgneva õppetegevuse planeerimisel on rõhutanud ka Häidkind ja Palts (2013). Probleemaatiline on, kui lapse mahajäämus selgub alles viimase õppeaasta sügisel. Sellised juhtumid pikemat aega lasteaias käinud lastega näitavad, et õige aeg märkamiseks ja sekkumiseks on kahetsusväärset mõõda lastud. Siinse uurimuse kohaselt algab protsess kevadel üksikutel kordadel (7%), kuid 25% vastajatest märkis, et protsess algab siiski liiga hilja ning toimub kiirustades.

Seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsessiga on suurimaks probleemiks (65% vastajate hinnangul) olnud lahkarmused lapsevanematega, kellel on raskusi oma lapse erivajaduse aktsepteerimisel. Eesti Vabariigi seadusandluses (Eesti Vabariigi haridusseadus, 1992; Koolieelse lasteasutuse seadus, 1999; Lastekaitseadus, 2014; Perekonnaseadus, 2009; Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010) on korduvalt välja toodud, kui oluline on lapsevanema roll lapse arengu toetamisel. Sarnast seisukohta on väljendanud ka Puccioni, Baker ja Froiland (2018), kes pidasid tähtsaks mitte ainult vanemate kaasamist, vaid ka vanemate teadlikkuse tõstmist lapse arengu kujunemise osas. Isegi kui varasemalt on olnud tegemist nõ aeglase arenguga lapsega, loodab iga lapsevanem, et kooliks saab kõik enam-vähem korda ja laps tuleb tavalise kooli tavalises klassis kuidagimoodi toime. Õpetaja peaks nõrgema lapse puhul alati aktiivselt kaasama lapsevanemaid, et ühiselt ennetada ja ületada mahajäämust. Tugimeetmeid ei tohiks avastada ja soovitada alles viimasel

aastal. Võimalik, et lapsevanemal kulub isegi õigeaegse nõustamise ja sekkumise korral lapse aeglasema arengu aktsepteerimiseks mitu aastat, seega on oluline juba varakult lapsevanemale tutvustada, kust abi saab.

Uurimuses selgus, et tugispetsialistide hinnangul rakendatakse lasteaedades tegelikult rohkem meetmeid, kui kooliväline nõustamismeeskond neid oma otsuses soovitab. Lapsevanema nõustamist rühmaõpetajate poolt rakendatakse tegelikkuses oluliselt rohkem kui nõustamismeeskond on tugispetsialistide sõnul oma otsuses soovitanud (vastavalt siis 86% ja 18%). Kindlasti on antud meetme kasutamine õigustatud. Raske öelda, mis on sellise erinevuse põhjuseks, võimalik, et antud meetet loetakse iseenesestmõistetavaks ning seetõttu ei peeta otsuses eraldi väljatoomist vajalikuks. Kuus tugispetsialisti märkis, et neil pole võimalik koolivälise nõustamismeeskonna otsusega tutvuda, seetõttu ei osanud nad ka öelda, milliseid meetmeid on soovitatud lisa-aastal rakendada. Koolikohustuse täitmise edasilükkamise otsusega mittetutvumine ei takista iseenesest lasteaias lisa-aastal tugiteenuste pakkumist. Siiski võiksid tugispetsialistid olla teadlikud, milline on Haridus- ja Noorteameti Rajaleidja keskuse spetsialistide nägemus lapse arengu toetamise osas, miks peetakse vajalikuks lükata kooli algust ühe aasta võrra edasi ning milliseid meetmeid soovitatakse rakendada lisa-aastal. Lasteaeda tuleb koolikohustuse täitmise edasilükkamise otsuse kohta küll teade, kuid otsuse sisuga on võimalik tutvuda ainult lapsevanema nõusolekul. Soovituslik on lasteaiasiseselt läbi mõelda, millal ja kuidas lapsevanemalt otsusega tutvumiseks nõusolek võtta.

Ühe probleemina toodi välja tugispetsialistide arvamuse mitteamestmist koolikohustuse täitmise edasilükkamise otsuse koostamisel. 34% vastajate hinnangul ei lähtu koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel piisavalt lapsest. Seaduses on kirjas, et otsuse tegemisel arvestatakse nii lapsevanema, lastepsühiaatri kui ka teiste lapsega tegelevate õpetajate ja spetsialistide hinnangut (Koolivälisele nõustamismeeskonnale ..., 2018; Koolivälise nõustamismeeskonna teenusstandard, 2020), samas uurimustulemustest nähtub, et märkimisväärne hulk logopeede ja eripedagooge tunneb, et nende arvamus ei ole oluline ning suurem kaal on lapsevanema hinnangul. Rajaleidja keskuse spetsialistid Veltri ja Pikk (2017) on öelnud, et kui ollakse kahtleval seisukohal lapse koolivalmiduse õigeaegse saavutamise osas või koolikohustuse täitmise edasilükkamise vajaduses, on nõu saamiseks soovitatav koheselt pöörduda Haridus- ja Noorteameti Rajaleidja keskuse spetsialistide poole. Sarnasel seisukohal on olnud ka üks vastajatest: "Erimeelsuste puhul toimub ümarlaud kõigi lapsega kokkupuutuvate tugispetsialistide, rühma meeskonna ja vanemate osavõtul." Võib oletada, et

tugispetsialistide kogemus nende seisukohaga arvestamisel on erinev ning alati polegi võimalik kõikide arvamustega arvestada.

Neljanda uurimisküsimusega taheti teada, milliseid lisa-aastal rakendatavaid meetmeid peavad tugispetsialistid efektiivseks. Asjakohaste meetmetena toodi välja koolivälise nõustamismeeskonna poolt kõige sagedamini soovitud: logopeedi ja eripedagoogi tugiteenus (85% vastajate hinnangul), individuaalse arenduskava rakendamine (70% vastajatest) ning lapsevanema nõustamine rühmaõpetajate poolt (78% vastajatest). Konkreetse juhtumi puhul hinnati kõrgelt sobitus- ja erirühma (hinne vastavalt 4,8 ja 4,4) ning tugiisiku teenust (hinne 4,5). Esimeste meetmete efektiivsust tõstab kahtlemata logopeedi ja eripedagoogi tugiteenuse suurem maht. Kuigi tugiisiku teenust on kõrgelt hinnatud, tõid kaks vastajat välja miinusena tugiisiku pädevuse. Tugiisiku teenuse juhenditest (Tugiisikuteenus raske ja sügava puudega lapsele s.a.; Sotsiaalhoolekande seadus, 2015) nähtub, et tegemist on last toetava meeskonna aktiivse liikmega, kes vajab oma töös nõustamist ja juhendamist. Kuigi rühmaõpetaja on see, kes igapäevaselt tugiisikut juhendab, saab tugispetsialist probleemide või keerulisema juhtumi korral nõustada ja toetada rühmameeskonda lapse erivajaduse mõistmise osas.

Viienda uurimisküsimusega taheti teada, kuidas hindavad logopeedid ja eripedagoogid lisa-aasta efektiivsust. Uurimuses selgus, et enamasti peetakse lisa-aastat õigustatuks (75% konkreetsetest juhtumitest). Kriitikud (Dennebaum & Kulberg, 1994; Hong & Raudenbush, 2005; Jaekel *et al.*, 2015; Mendez *et al.*, 2015; Reynolds *et al.*, 1996) on seisukohal, et igale lapsele tuleks leida sobiv kool ja õppekava ning üks aasta kodus või lasteaias tegelikult pidurdab lapse arengut. Teisalt on autoreid (Dong, 2010; Horstschraer & Muehler, 2014; Vandecandelaere *et al.*, 2015; Winsler *et al.*, 2012; Wong *et al.*, 2015), kes arvavad, et kooliks vajalike oskuste omandamiseks täiendava lisa-aasta andmine võib vähendada hilisemaid probleeme koolis, kui kvalifitseeritud spetsialistid nõustavad lapsevanemaid ning toetavad aktiivselt lapse mahajäänud arenguvaldkondi.

Eestis on lisa-aasta kasulikkust uuritud vähesel määral ning ühest vastust polegi. Siinses uurimuses selgus, et konkreetse juhtumi puhul tuli 20% vastajate arvates laps peale lisa-aastat tavakoolis kenasti toime, aga 37% vastajate hinnangul (kuigi lisa-aasta oli õigustatud) vajas laps koolis tuge. Kuus vastajat märkis, et lisa-aasta on tõhus siis, kui laps tuleb hiljem toime tavakoolis riikliku õppekava järgi. Rühmaõpetajate ja klassijuhatajate arvamused on lisa-aasta vajalikkuse osas vägagi varieeruvad (Danilas, 2015; Hendrikson, 2015; Neimann, 2013). Vahtramäe (2012) uurimuse tulemused osaliselt kinnitavad kriitikute arvamust – kui lisa-aastal lasteaias mahajäämusega ei tegeleta, tekivad koolis raskused, aga

raskused võivad tekkida ka siis, kui laps ei alusta õpet sobiva õppekava järgi. Siinses uurimuses oli 13 vastajat sarnasel seisukohal – lisa-aasta pole efektiivne, kui laps saab kohe minna sobivasse kooli või klassi ning õppida just talle sobiva õppekava järgi. Lisaks selgus, et 8 tugispetsialisti hinnangul on lisa-aasta mitteefektiivne, kui koolikohustuse alguse edasilükkamine on ainult lapsevanema soov ning lasteaia meeskond on teistsugusel seisukohal. Juba selline olukord näitab, et senine koostöö pole millegipärast toimunud ning võimalusse seda toimima panna nähtavasti ei usuta ka lisa-aastal. Millal võiks koolikohustuse täitmise edasilükkamist kaaluda? Fastenau (2015), Fortner ja Jenkins (2018) on seisukohal, et kõne ja/või sotsiaalsete oskuste arengu mahajäämusega normintellektiga lapsed saavad lisa-aastast kasu. Eelpooltoodut kinnitasid nii Hendriksoni (2015) kui ka siinse uurimuse tulemused. Viie vastaja hinnangul on lisa-aasta olnud efektiivne spetsiifilise kõnearengupuude korral, kui lapsele oli tagatud regulaarne logopeediline tugi. Samuti on viis vastajat märkinud, et kui lapse sünnipäev on suve lõpus või sügise alguses ja laps on veel mänguline ning sisemine motivatsioon õpitegevusele keskendumise osas on vähene, siis võivad lapse akadeemilised oskused olla iseenesest eakohased, kuid õpioskused ja sotsiaalsed oskused vajavad arendamist. Oluline on vaadata iga juhtumit eraldi, et lisa-aasta poleks mahavisatud aeg ega eelmise aasta kordamine, vaid mõtestatud lapse arengu toetamine, et laps saaks hiljem kooliteed alustades tunda eduelamust.

Uurimustöö piirangutena võib välja tuua asjaolu, et valim ei olnud üldkogumi suhtes esinduslik. Tulemuste tõlgendamisel tuleb arvestada, et infot saadi küsitluse teel. See tähendab, et tegelikkuses ei pruugi kõik nii olla, kui vastati. Vastajad pidid päris palju toetuma oma mälule, mis võis kaasa tuua suuremad üldistused või mõne üksikjuhtumi domineerimise hinnanguid andes. Meeles tuleb pidada, et tegemist oli arvamustega.

Käesoleva magistritöö väärtus seisneb selles, et esmakordselt uuriti logopeedide ja eripedagoogide kogemusi ja arvamusi koolikohustuse täitmise edasilükkamise ning lisa-aasta meetmete planeerimise ja rakendamise osas. Uurimuse kaudu selgusid koolivalmiduse omandamisega ja koolikohustuse täitmise edasilükkamisega seotud probleemid logopeedide ja eripedagoogide hinnangul ning ka võimalikud lahendused, mis võiksid huvi pakkuda kõigile lasteaia tugispetsialistidele.

Uurimustöö võiks pakkuda huvi algajatele logopeedidele ja eripedagoogidele ning anda mõtteid lasteaia tugisüsteemi töö korraldamise osas. Lisaks võib töö pakkuda mõtlemisainet ka Haridus- ja Noorteameti Rajaleidja keskuste kooliväliste nõustamismeeskondade liikmetele.

Tänu sõnad

Täname oma juhendajat Pille Häidkindi ja küsimustiku koostamisel ekspertidena abiks olnud eripedagoog Liis Niilust ja logopeed Kristel Lemput. Täname HARNO Rajaleidja keskuse Kagu-Eesti büroo juhatajat Mereli Mändmetsa, Tiina Kala ja Maie Opparit mõistva ja toetava suhtumise eest.

Autorsuse kinnitus

Magistritöö kirjutamisel jagunes panus autorite vahel võrdselt. Teooria kirjutamisel jagati alguses ära teemad – Karin kirjutas koolivalmiduse kujunemist ja selle hindamisest, Annika kirjutas koolikohustuse täitmise alguse edasilükkamisest ning lisa-aasta võimalustest. Vastavalt tekkinud jaotusele otsiti allikaid, aga ka selles osas toimus koostöö. Töö kirjutati Google Docs keskkonnas, mis võimaldas mõlemal autoril näha tööd tervikuna ning teha soovitusi ja parandusi. Intensiivsel tööperioodil toimus arutelu Meet keskkonnas igapäevaselt. Valimi moodustamisega tegeleti ühiselt, jagati ära piirkonnad, kust otsiti valimisse sobivaid tugispetsialiste. Vastavalt tekkinud jaotusele saadeti ühiselt kirjad lasteaia direktoritele ja tugispetsialistidele. Andmete sisestamine jagati omavahel ära – Karin lisas toorandmed SPSS-i ja Annika QCMap-i. Seejärel otsustati ühiselt, kuidas toimub andmete analüüs ja interpreteerimine. Metoodika, tulemused ja arutelu kirjutati ühiselt.

Kinnitame, et oleme koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduse instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Karin Lubja

/allkirjastatud digitaalselt/

19.05.2021

Annika Savimägi

/allkirjastatud digitaalselt/

19.05.2021

Kasutatud kirjandus

- Alushariduse raamõppekava (1999). *Riigi teataja* 1999, 80, 737.
Külastatud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/77809>
- Ansi, K. (2014). *Koolieelsetes lasteasutustes kasutatavad koolivalmiduse hindamise meetodid ning nende tugevused ja puudused õpetajate hinnangul*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Arro, M. (1997, 31.oktoober). Mis on koolivalmidus ja kuidas seda saavutada? *Õpetajate Leht*. Külastatud aadressil <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=opetajateleht19971031.1.10>
- Avaste, A., & Aasmaa, H. (2015). *2011–2014. a eri-või sobitusrühma lõpetanud laste erivajaduste kajastumine koolivalmiduskaartidel*. Publitseerimata magistrیتöö. Tartu Ülikool.
- Byrd, R. S., & Weitzman, M. L. (1994). Predictors of early grade retention among children in the United States. *Pediatrics*, 93(3), 481–487. Külastatud aadressil <https://pediatrics.aappublications.org/content/93/3/481>
- Carlton, M. P., & Winsler, A. (1999). School readiness: The need for paradigm shift. *School Psychology Review*, 28, 338–352. Külastatud aadressil <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=2a7f1446-94f2-4143-b527-283b10f3046e%40sessionmgr4006>
- Danilas, L. (2015). *Hüperaktiivsuse tunnustega lapse koolivalmidus ja lapse toetamine kooliküpsuks saamisel lasteaiasõpetajate näitel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tallinna Ülikool.
- Davoudzadeh, P., McTernan, M., & Grimm, K. J. (2015). Early school readiness predictors of grade retention from kindergarten through eighth grade: A multilevel discrete-time survival analysis approach. *Early Childhood Research Quarterly* 32(3), 183–192. Külastatud aadressil <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.utlib.ut.ee/science/article/pii/S0885200615000447?via%3Dihub>
- Dennebaum, J. M., & Kulberg, J. M. (1994). Kindergarten retention and transition classrooms: Their relationship to achievement. *Psychology in the Schools*, 31(1), 5–12. Külastatud aadressil:
- Dong, Y. (2010). Kept back to get ahead? Kindergarten retention and academic performance.

- European Economic Review* 54, 219–236. Külastatud aadressil <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.utlib.ut.ee/science/article/pii/S0014292109000695?via%3Dihub>
- Eesti Keele Instituudi Haridussõnastik (s.a.).
Külastatud aadressil <https://www.eki.ee/dict/haridus/>
- Eesti Vabariigi haridusseadus (1992). *Riigi teataja I* 1992, 12, 192. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/968165?leiaKehtiv>
- Fastenau, P. S. (2015). Are the data on delayed school entry compelling enough to change policy ... or even pediatrician recommendations? *Developmental Medicine & Child Neurology*, 57, 593–599. Külastatud aadressil <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/dmcn.12774>
- Fortner, C. K., & Jenkins, J. V. M. (2018). Is delayed school entry harmful for children with disabilities? *Early Childhood Research Quarterly*, 44(3), 170–180. Külastatud aadressil https://www.researchgate.net/publication/326354625_Is_delayed_school_entry_harmful_for_children_with_disabilities
- Гуткина, Н. И. (2010). Психологическая готовность к школе в контексте проблемы преемственности между дошкольным и школьным образованием. *Психологическая наука и образование*, 3, 106–115. Külastatud aadressil http://psyjournals.ru/files/31172/psyedu_2010_n3_Gutkina.pdf
- Haridus- ja Teadusministeerium (2021). *Hariduslike erivajadustega õpilaste toetamine: õppekorraldus ja tugiteenused*. Külastatud aadressil <https://www.hm.ee/et/tegevused/hariduslike-erivajadustega-opilaste-toetamine-oppekorraldus-ja-tugiteenused>
- Hariduse Tugiteenuste Keskus (s.a.). Külastatud aadressil <https://www.tugiteenused.tartu.ee/kasulikku/noustamisvoimalused-tartus/tartu-linna-hariduse-kompetentsikeskused>
- Haridus- ja Noorteamet (s.a.). Külastatud aadressil <https://harno.ee/uudised/videooeng-vanematele-kes-tahavad-teada-mida-tahendab-lapse-koolivalmidus>
- Helme, K. (2016, 20. mai). Igal aastal lükkub ligi 400 lapse koolimineku edasi. *Õpetajate leht*. Külastatud aadressil <http://opleht.ee/2016/05/igal-aastal-lukub-ligi-400-lapse-koolimineku-edasi/>
- Hendrikson, T. (2015). *Erivajadustega laste koolivalmidus*. Publitseerimata lõputöö. Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar.

- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2010). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Kirjastus Medicina.
- Hong, G., & Raudenbush, S. W. (2005). Effects of kindergarten retention policy on children's cognitive growth in reading and mathematics. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 27(3), 205–224. Külastatud aadressil <https://journals-sagepub-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/pdf/10.3102/01623737027003205>
- Horstschräer, J. & Muehler, G. (2014). School entrance recommendation: a question of age or development? *Education Economics*, 22(3), 270-292. Külastatud aadressil <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=2a7f1446-94f2-4143-b527-283b10f3046e%40sessionmgr4006>
- Hughes, C., Daly, I., Foley, S., White, N., & Devine, R.T. (2015). Measuring the foundations of school readiness: Introducing a new questionnaire for teachers – The Brief Early Skills and Support Index (BESSI). *British Journal of Educational Psychology*, 85, 332–356.
- Häidkind, P. (2001). *Koolieelikute arengutaseme hindamine PEP-R testi abil*. Magistritöö. Tartu Ülikool.
- Häidkind, P. (2005). Varajane sekkumine. *Haridus: Eesti pedagoogilise üldsuse ajakiri*, 8, 36–38. Külastatud aadressil <https://www.digar.ee/arhiiv/et/kollektsioonid?id=3573>
- Häidkind, P., & Kuusik, Ü. (2006). *Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava üldosa 19. peatükk (täiendatud variant)*. Riiklik Eksami-ja Kvalifikatsioonikeskus. Külastatud aadressil https://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/sh/alusharidus_hev.pdf
- Häidkind, P. (2011) *Test for assessing the child's school readiness and general development. Trial of the tests on the samples of pre-school children and first grade students in Estonia*. Doktoritöö. Tartu Ülikooli Kirjastus. Külastatud aadressil https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/18143/haidkind_pille.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Häidkind, P., Palts, K., Pillmann, J., Ennok, K., Villems, K., & Peterson, T. (2013). *Lapse arengu hindamise ja toetamise juhendmaterjal koolieelsetele lasteasutustele*. Külastatud aadressil https://www.hm.ee/sites/default/files/juhendmaterjal_alusharidus.pdf
- Indre, K. (1971). Katsed mõõta kooliuisikute arengutaset teadmiste, oskuste kaudu. *Nõukogude Kool*, 10, 783–786.
- Jaekel, J., Strauss, V. Y., Johnson, S., Gilmore, C., & Wolk, D. (2015). Delayed school entry

- and academic performance: a natural experiment. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 57(7), 652–659.
- Külastatud aadressil <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/epdf/10.1111/dmcn.12713>
- Kagan, S. L. (1990). Readiness 2000: Rethinking rhetoric and responsibility. *Phi Delta Kappan*, 72, 272–279. Külastatud aadressil <https://www.jstor.org/stable/20404382?seq=1>
- Keele ja kõnehäirete ja/või psüühikahäirete tõttu koolikohustuse edasilükkamise soovitusel saanud 6–8-aastastele lastele suunatud rehabilitatsiooniprogrammi kokkuvõte (s.a.). Külastatud aadressil https://sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Rehabilitatsioon/programmi_luhtutvustus_koolipikendus.pdf
- Kikas, E. (1998). Joonistamise test – koolivalmiduse selgitamise abivahend. E. Kulderknup (Toim), *Lapsest saab koolilaps: materjale koolivalmidusest ja selle kujunemisest* (lk 34–35). Tallinn: EV Haridusministeerium.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). *Riigi Teataja I 2008*, 23, 152. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>
- Koolieelse lasteasutuse seadus (1999). *Riigi Teataja I 1999*, 27, 387. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032011006?leiaKehtiv>
- Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu ja nende täitmise kord (2011). *Riigi Teataja I, 2011*, 1. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/102092011001?leiaKehtiv>
- Koolieelse lasteasutuse personali miinimumkoosseis (2015). *Riigi Teataja I, 2015*, 42. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/123092015001>
- Koolivälisele nõustamismeeskonnale soovitusel andmiseks esitatavate andmete loetelu, taotluse esitamise ning koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel andmise tingimused ja kord (2018). *Riigi Teataja I, 2018*, 2. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/114022018014>
- Koolivälise nõustamismeeskonna teenusstandard (s.a.). Külastatud aadressil <https://www.innove.ee/koik-teenused-ja-teenusstandardid/koolivalise-noustamismeeskonna-teenusstandard/>
- Kristov, L. (2017). *Lasteaiaõpetajate arusaamad laste koolivalmidusest*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tallinna Ülikool.
- Kunto, K. (2012). *Koolivalmiduskaardi vorm ja sisu lasteaia ning esimese klassis õpetajate nägemuses*. Publitseerimata magisträtöö. Tartu Ülikool.

Kutsestandard, eripedagoog, tase 7 (2018). Külastatud aadressil

<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/10683307/>

Kutsestandard, logopeed, tase 7 (2019). Külastatud aadressil

<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/10750199/>

Kutsestandard, õpetaja, tase 6 (2020). Külastatud aadressil

<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10747319>

Kõrgesaar, J. (2020). *Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Külastatud aadressil

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/69494/sissejuh_hariduslike_erivajadus_kastilus_veebi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lapse erilasteaeda või -rühma vastuvõtmise ning väljaarvamise alused ja kord (2010). *Riigi teataja I 2010*, 89. Külastatud aadressil

<https://www.riigiteataja.ee/akt/120022018002?leiaKehtiv>

Lastekaitseeadus (2014). *Riigi Teataja I 2014*, 1. Külastatud aadressil

<https://www.riigiteataja.ee/akt/LasteKS>

Lewit, E., & Baker, L. (1995). School Readiness. *The Future of Children*, 5(2), 128–139.

Lusik, K. (2018). *Lasteaiaõpetajate ja põhikooliõpetajate arusaam koolivalmidusest*.

Publitseerimata bakalaureusetöö. Tallinna Ülikool.

Linna, M., & Niiberg, T. (2007). *Laps läheb lasteaeda*. Tartu: Atlex.

Mendez, L. M. R., Sook Kim, E., Ferron, J., & Woods, B. (2015). Altering school progression through delayed entry or kindergarten retention: propensity score analysis of long-term outcomes. *The Journal of Educational Research*, 108, 186–203. Külastatud aadressil

https://www.researchgate.net/publication/276131155_Altering_School_Progression_Through_Delayed_Entry_or_Kindergarten_Retention_Propensity_Score_Analysis_of_Long-Term_Outcomes

Neare, V. (1999). Koolivalmiduse aspektid. E. Kulderknup (Toim), *Laps on peagi koolilaps. Koolivalmidusest ja selle kujunemisest* (lk 5–7). Tallinn: Aura Trükk.

Neimann, R. (2013). *Erineval ajal koolikohustuse täitmise alustamine: õpetajate arvamused selle kohta ning erinevas vanuses kooli astunud õpilaste toimetulek 1. klassis õpetajate hinnangute põhjal*. Publitseerimata magistr töö. Tartu Ülikool. Külastatud aadressil

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/31465/neimann_reet.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Nilus, L. (2016). *PEP-3 testi sobivus baastaste eakohase arenguga laste üldoskuste*

- hindamiseks. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool. Külastatud aadressil https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/52910/niilus_liis_ma.pdf?sequence=1&isAllowed=y)*
- Niklas, F., Cohressen, C., Vidmar, M., Segerer, R. Schmiedeler, S. Galpin, R., Klemm, V. V., Kandler, & S. Tayler, C. (2018). Early childhood professional's perceptions of children's school readiness characteristics in six countries. *International Journal of Educational Research*, 90, 144–159. Külastatud aadressil <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883035518300089?via%3Dihub>
- Paaliste, A. (2014). *I klassi õpetajate ja HEV koordinaatorite seisukohad koolivalmiduskaardi ja 7a lapsele sujuva koolimineku tagamise kohta*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Padrik, M., Hallap, M., Aid, M., & Mäll, R. (2013). *5–6-aastaste laste kõne test*. Tartu: Studium.
- Palts, K. (Toim). (2020). *J.A. Strebeleva metoodika 2–6-aastaste laste tunnetusoskuste hindamiseks. Käsiraamat*. Tartu: TÜ kirjastus.
- Perekonnaseadus (2009). *Riigi Teataja I 2009*, 60, 395. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/127102020015>
- Pilv, K. (2017). *Haridustee alguse edasilükkamise põhjused üleminekul lasteaiast kooli Tartu-, Põlva- ja Võrumaa eelkooliealiste laste vanemate hinnangutel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Publications Office of the European Union (2019). *Compulsory Education in Europe - 2019/20. Eurydice Facts and Figures*. Külastatud aadressil <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7d81859b-f3ae-11e9-8c1f-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-107292513>
- Puccioni, J., Baker, E. R., Froiland, J. M. (2019). Academic socialization and the transition to kindergarten: Parental beliefs about school readiness and involvement. *Infant and Child Development*, 28(6). Külastatud aadressil https://www.researchgate.net/publication/335573805_Academic_socialization_and_the_transition_to_kindergarten_Parental_beliefs_about_school_readiness_and_involvement
- Põdra, M. (2017). *Koolivalmiduse hindamine Jelena Strebeleva poolt koostatud ülesannete alusel ning tulemuste kooskõla lasteaiaga õpetajate hinnangutega*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2010). *Riigi Teataja I, 2010, 41, 240*. Külastatud aadressil

<https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018003>

Rajaleidja (s.a.). Külastatud aadressil <https://www.facebook.com/rajaleidja>

Rebane, J., & Kirbits, K. (2016, 2. sept). Kuidas jälgida lapse arengut? *Õpetajate leht*.

Külastatud aadressil <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=koolibri20160902.2.6.2>

Rebane, K. (2017). Rühmaõpetajate ja lastevanemate eripedagoogiline nõustamine Võru lasteaias Sõleke. *Eripedagoogika*, 53, 28–33.

Riigikontroll (2020). *Hariduse tugiteenuste kättesaadavus*. Külastatud aadressil

<https://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2516/Area/1/language/et-EE/Default.aspx>

School Transition Program (s.a.). Külastatud aadressil

<https://mylittlescholars.com.au/school-transition-program/>

Sikut, E. (2016). *Ülesannete kogu 6–7-aastaste laste tunnetus-ja õpioskuste uurimiseks*.

Magistritöö. Tartu Ülikool. Külastatud aadressil

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/50569/sikut_evelin_ma.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Smith, N. & Glass, W. (2019). Ready or not? Teachers' perceptions of young children's school readiness. *Journal of Early Childhood Research*, 17(4), 329–346. Külastatud aadressil <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1476718X19875760>

Sotsiaalhoolekande seadus (2015). *Riigi Teataja I 2015*, 5. Külastatud aadressil

<https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015005?leiaKehtiv>

Sotsiaalne rehabilitatsioon (s.a.). Külastatud aadressil

<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/puue-ja-hoolekanne/sotsiaalne-rehabilitatsioon>

Šmelova, E., & Souralova, E. (2010). School readiness of children in the view of preschool pedagogues. *BULETINUL Universităţii Petrol–Gaze din Ploieşti*, LXII(1B), 98–106.

Külastatud aadressil

<http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=921bb185-3cca-4e26-85f1-71aad5a6d600%40sdc-v-sessmgr03>

Tamm, M. (2011) Millal peaks algama koolikohustus? *Haridus*, 2, 24–26. Külastatud

aadressil <http://www.digar.ee/arhiiv/et/download/159434>

Teraapiafondi kaudu kliinilise logopeedi vastuvõtule suunamise juhend perearstidele (s.a.).

Külastatud aadressil

https://www.haigekassa.ee/sites/default/files/perearstid/teraapiafondi_juhend_perearstidele.pdf

Talviste, K. (2015). *Lähem kooli! Lapse kooliks ettevalmistamise harjutused ja tarkused*.

- Tallinn: Kirjastus Pegasus.
- Trei, M. (2011). *5–6-aastaste laste narratiivsed oskused ja nende hindamine*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Tugiisikuteenus raske ja sügava puudega lapsele (s.a.). Külastatud aadressil https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Sotsiaalteenused/Abiks_spetsialistile/tugiisikuteenus.pdf
- Vahesalu, A. (2008). Mis on koolivalmidus? Kloren, A. (Toim), *Koolivalmidus* (lk 4–5). Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Vahtramäe, A. (2012). *Õpilaste koolikohustuse edasilükkamise järgne toimetulek*. Publitseerimata magistritöö. Tallinna Ülikool.
- Vandecandelaere, M., Schmitt, E., Vanlaar, G., De Fraine, B., & Van Damme, J. (2015). Effects of kindergarten retention for at-risk children's mathematics development. *Research Papers in Education*, 30(3), 305–326. Külastatud aadressil <https://www-tandfonline-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/full/10.1080/02671522.2014.919523>
- Vapper, T. (2014, 2. mai). Koolimineku edasilükkamisel lähtutakse lapsest. *Õpetajate leht*. Külastatud aadressil <https://opleht.ee/2014/05/koolimineku-edasilukkamisel-lahtutakse-lapsest/>
- Varajase Kaasamise Keskus (s.a.). Külastatud aadressil <https://www.vkkeskus.ee/>
- Veltri, K., & Pikk, S. (2017). Koolieelses eas laste eripedagoogiline ja logopeediline nõustamine Rajaleidja keskustes. *Eripedagoogika*, 53, 87–92.
- VEYLDF Appendix 2: Overview of early childhood services birth to eight years (s.a.). Külastatud aadressil <https://www.education.vic.gov.au/Documents/childhood/providers/edcare/VEYLDFAppendix2.pdf>
- Viher, I. (2002). Koolivalmidus ja kohanemine koolis. A. Kons (Toim), *Koolivalmidus: Nõuandeid õpetajalt õpetajale* (lk 5–17). Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Viirma, K. (2013). *Vanemate roll lapse koolivalmiduse tagamisel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. Külastatud aadressil https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/30915/viirma_katrina.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Walberg, H. J., & Wallace, T. (1992). Family programs for academic learning. *The School Community Journal*, 2(1), 12–28. Külastatud aadressil <https://www.adi.org/journal/ss01/chapters/Chapter21-Walberg&Wallace.pdf>
- Winsler, A., Hutchison, A., De Feyter, L. A., Bleiker, C., Manfra, L., Hartman, S. C., &

Levitt, J. (2012). Child, family, and childcare predictors of delayed school entry and kindergarten retention among linguistically and ethnically diverse children.

Developmental Psychology, 48(5), 1299–1314. Külastatud aadressil

<http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ut.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=28&sid=ea176899-cfd6-45b5-99cc-07e333624ba2%40pdv-v-sessmgr02>

Wong, E., Steele, E., Johnson, J., Proimos, J., Batterham, A., Nolan, T., & Waters, E. (2015).

Socioeconomic and health factors associated with kindergarten retention in Australian children. *Journal of Paediatrics and Child Health* 52, 296–302. Külastatud aadressil

<https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/full/10.1111/jpc.13014>

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu

Ülikool. Külastatud aadressil

http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Lisa 1. Küsimustik tugispetsialistidele

Lp eripedagoog! Lp logopeed!

Suur tänu, et olite nõus osalema uurimuses. Käesoleva küsimustiku täitmisega aitate kaasa Tartu Ülikooli eripedagoogika ja logopeedia õppekava magistritöö "**Tugispetsialistide kogemused ja arvamused seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamisega ning lisa-aastal rakendatud meetmetega lasteaias**" valmimisele. Magistritöö tulemuste põhjal loodame esile tuua, millistel juhtudel logopeedid ja eripedagoogid peavad koolikohustuse edasilükkamist põhjendatuks ning millised toetavad meetmed on nende hinnangul levinumad ja tõhusamad viimasel lasteai-aastal.

Ootame küsitlust täitma koolieelses lasteasutuses töötavaid logopeede ja eripedagooge, kellel on **erialane magistriharidus**. Küsitlusele saate vastata Teile sobival ajal hiljemalt **1. märtsiks 2021.** a. Küsimustikule vastamiseks kulub umbes 15 minutit. Uurimuse käigus kogutud andmeid kasutame ainult oma magistritöös, vastajate nimesid ja asutuse nimetusi me ei küsi. Kaitstud magistritöö lingi saadame juunis 2021. a neile osalejatele meili teel, kes ankeedis selleks soovi avaldavad (palume selleks Teie meiliaadressi).

Vastame meeleldi Teil tekkinud küsimustele.

Karin Lubja ja Annika Savimägi
Tartu Ülikooli eripedagoogika ja logopeedia magistrandid
Kontakt: Karin.Lubja@gmail.com
tel 5373 4214

Magistritöö juhendaja
Pille Häidkind, Ph. D, eripedagoogika lektor
Tartu Ülikool
Kontakt: pille.haidkind@ut.ee

Kui töötate samaaegselt mitmes lasteaias, siis mõelge vastamisel selle lasteai peale, kus töötate kõige suurema koormusega. Teie panusest tõuseb suurim kasu siis, kui püüate vastata kõikidele küsimustele. Seepärast on etteantud valikutele lisatud võimalus ka oma sõnadega vastata.

I osa Üldandmed

Kõigepealt kirjeldage natuke iseennast ja oma töökeskkonda.

1. Teie praegune ametikoht lasteaias on:

- logopeed (tegelete erinevate rühmade lastega)
- eripedagoog (tegelete erinevate rühmade lastega)
- erirühma logopeed
- erirühma eripedagoog
- eripedagoog-logopeed
- logopeed-eripedagoog
- muu

2. Kui vastasite “Erirühma logopeed/eripedagoog”, siis palun täpsustage, millise rühma tugispetsialist olete.

- kehapuudega laste rühm
- tasandusrühm
- arendusrühm
- meelepuudega laste rühm
- liitpuudega laste rühm
- pervasiivsete arenguhäiretega laste rühm

3. Eripedagoogi/logopeedi kvalifikatsiooninõudeks on erialane magistriharidus (või sellega võrdsustatud haridustase) või eripedagoogi/logopeedi kutse. Teie ettevalmistus:

- Vastab kvalifikatsiooninõuetele.
- Ei vasta kvalifikatsiooninõuetele.

4. Teie töökogemus logopeedina/eripedagoogina koolieelsetes lasteasutustes on kokku ... aastat.

5. Teie koormus tugispetsialisti ametikohal lasteaias on:

- täiskoormus (1.0)
- osaline koormus (palun täpsustage)

6. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses on kirjeldatud, et direktor määrab asutuses haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija (HEVKO), kelle ülesanne on korraldada koolisisest meeskonnatööd, mida on vaja õppe ja arengu toetamiseks, ning koordineerida koolivälises võrgustikutöös osalemist. HEVKO toetab ja juhendab õpetajat haridusliku erivajaduse väljaselgitamisel, nõustab vanemat ning teeb õpetajale ja direktorile ettepanekuid edaspidiseks pedagoogiliseks tööks, koolis pakutavate õpilase arengut toetavate meetmete rakendamiseks või lisauuringute tegemiseks ning ühelt haridustasemelt teisele ülemineku toetamiseks. Lasteaedades seni HEVKO määramine kohustuslik ei ole. **Kas Teie täidate lasteaias tugiteenuste koordineerija ülesandeid?**

- Jah, see on osa minu tööst.
- Ametlikult mitte, aga sisuliselt küll.
- Ei, see pole vajalik.

- Ei, see roll on määratud kellelegi teisele (täpsustage, millise ametikoha juurde)
.....

7. Lasteaed, kus Te töötate, asub

- suures linnas (Tallinn, Tartu, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu)
 väikeses linnas
 linnalähedases vallas
 maapiirkonnas

8. Mitu rühma on Teie lasteaias?

**9. Mitme lapsega õppeaastas tegelete (on Teil nõ nimekirjas tugiteenuse saajana)
.....**

10. Millised tugispetsialistid asutuses töötavad?

- logopeed
 eripedagoog
 psühholoog
 sotsiaalpedagoog

**11. Mitme koolipikendusega lapsega olete praeguses lasteaias töötades ise
tegelanud (nõustanud, lapse arengut hinnanud, tugiteenust pakkunud)?**

- 0
 1-3
 4-6
 rohkem kui 7

II osa Kogemused ja arvamused seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamisega.

Järgnevad küsimused Teie isiklike kogemuste kohta, st siin ei ole õigeid ega valesid vastuseid.

**12. Millal tavapäraselt algatatakse Teie lasteaias koolikohustuse täitmise
edasilükkamise taotlemisega seotud protsessi? Valige kõige levinum variant.**

- Ei ole kindlat aega.
 Ei tea.
 Lasteaia eelviimasel aastal.
 Lasteaia viimase aasta sügisel.
 Lasteaia viimase aasta talvel.
 Lasteaia viimase aasta kevadel.

**13. Kuidas algab koolikohustuse täitmise edasilükkamise taotlemisega seotud
protsess? Valige kõik variandid, mida olete kogenud.**

- Lapsevanem räägib õpetajale.
 Lapsevanem räägib tugispetsialistile.
 Õpetaja räägib lapsevanemale.
 Õpetaja räägib tugispetsialistile

- Tugispetsialist räägib õpetajale.
- Tugispetsialist räägib lapsevanemale.
- HEVKO kogub info rühmadest kokku.
- Muu

14. Millise ametikoha esindaja koordineerib lasteaias koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsessi?

15. Millised on olnud koolivälise nõustamismeeskonna otsustes toodud põhjused koolikohustuse täitmise edasilükkamiseks? Märkige kõik, millega olete oma asutuses kokku puutunud.

- Lapse tunnetus- ja õpioskused, sotsiaalsed ning enesekohased oskused ei ole õpingute alustamiseks vajalikul määral välja kujunenud.
- Laps vajab haigusest, traumast või tervisehäirest tulenevalt pikaajalist ravi ning lapse tervises seisund ei võimalda tal igapäevases õppetöös osaleda.

16. Kas Teie arvates on koolikohustuse täitmise edasilükkamiseks veel mingeid kaalukaid põhjuseid?

- Ei, kõik oluline on määruses kirjas.
- Jah (täpsustage allpool).

.....

.....

17. Missugused õppekava valdkonnad vajavad lasteaias lisa-aastat läbiva lapse puhul Teie hinnangul enamasti järeleaitamist? Palun järjestage valdkonnad olulisuse alusel.

- mänguoskused
- tunnetus- ja õpioskused
- sotsiaalsed oskused
- enesekohased oskused
- mina ja keskkond
- keel ja kõne
- eesti keel kui teine keel
- matemaatika
- kunst
- muusika
- liikumine

18. Milliseid probleeme olete tugispetsialistina kogenud seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsessiga oma asutuses? Valige kõik variandid, mida olete kogenud.

- Asutuse töötajatel puudub üksmeel, kas lapsele on seda vaja.
- Asutuse töötajatel ja lapsevanematel puudub üksmeel, kas lapsele on seda vaja.
- Ei ole selget arusaama/kokkulepet asutuses, kes, mida ja millal peab tegema.

- Puuduvad usaldusväärsed vahendid lapse koolivalmiduse hindamiseks.
- Õpetajad ei oska/julge lapsevanemale öelda, et lapse areng on eakohasest erinev.
- Koolivalmiduskaarte on raske täita.
- Koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsess algab liiga hilja, toimub kiirustades.
- Lapsevanemad soovivad koolikohustuse täitmise edasilükkamist, sest nad ei aktsepteeri oma lapsel ilmnevaid erivajadusi (loodavad, et lisa-aastaga need ületatakse).
- Lapsevanemad ei soovi koolikohustuse täitmise edasilükkamist, sest nad ei aktsepteeri oma lapsel ilmnevaid erivajadusi (loodavad, et koolis need ületatakse).
- Lapsevanemad on ärevad ja muretsevad, et lapsel on koolis liiga raske.
- Õpetajad ei soovi koolikohustuse täitmise edasilükkamist, sest lapsega on rühmas raske toime tulla.
- Koolivälise nõustamismeeskonna soovitused ei lähtu piisavalt lapsest.
- Muu (täpsustage)

.....

.....

.....

19. Milliseid lisa-aastal rakendatavatest meetmetest kasutatakse/soovitatakse Teie lasteaias ja milliseid neist peate efektiivseks. Märkige sobivad vastused.

Meetmed	Koolivälise nõustamismeeskond on soovitanud	Minu lasteaias rakendatakse/s soovitatakse seda	Pean seda efektiivseks lisa-aastal
Lapsevanema nõustamine rühmaõpetajate poolt.			
Lapsevanema nõustamine HEVKO poolt.			
Lapse õpetamine tavarühmas - kooliminejate allrühm.			
Lapse õpetamine koolieelikute rühmas.			
Lapse õpetamine tavarühmas - individuaalne tegevus.			
Individuaalse arenduskava rakendamine.			
Lapse õpetamine erirühmas.			
Lapse õpetamine sobitusrühmas.			

Logopeedi tugiteenus.			
Eripedagoogi tugiteenus.			
Eelkoolis käimine.			
Tugiisiku teenus.			
Eraõpetaja rakendamine.			

III osa (Koolikohustuse täitmise edasilükkamine konkreetse juhtumi põhjal)

Järgnevatele küsimustele vastamiseks palume Teil mõelda ühe konkreetse juhtumi peale (hiljuti koolikohustuse täitmise edasilükkamise otsuse saanud laps, kes on nüüdseks koolis).

20. Mis oli koolikohustuse täitmise edasilükkamise põhjuseks koolivälise nõustamismeeskonna otsuses?

- Lapse tunnetus- ja õpioskused, sotsiaalsed ning enesekohased oskused ei ole õpingute alustamiseks vajalikul määral välja kujunenud.
- Laps vajab haigusest, traumast või tervisehäirest tulenevalt pikaajalist ravi ning lapse tervises seisund ei võimalda tal igapäevases õppetöös osaleda.

21. Millised õppekava valdkonnad vajasis lapsel toetamist Teie hinnangul?

- mänguuskused
- tunnetus- ja õpioskused
- sotsiaalsed oskused
- enesekohased oskused
- mina ja keskkond
- keel ja kõne
- eesti keel kui teine keel
- matemaatika
- kunst
- muusika
- liikumine

22. Kas Teie hinnangul oli tegemist erivajadustega lapsega?

- Ei.
- Ei tea.
- Jah (täpsustage erivajaduste olemus)

23. Milliseid meetmeid soovitas kooliväline nõustamismeeskond lisa-aastal lasteaias rakendada ja milliseid tegelikult rakendati? Hinnake ka rakendatud meetme efektiivsust (1=ei olnud efektiivne, 5=oli väga efektiivne).

	Soovitas kooliväline nõustamis-meeskond	Rakendati tegelikult	1	2	3	4	5
Lapsevanema nõustamine rühmaõpetajate poolt.							
Lapse õpetamine tavarühmas - kooliminejate allrühm.							
Lapse õpetamine tavarühmas - individuaalne tegevus.							
Individuaalse arenduskava rakendamine.							
Lapse õpetamine erirühmas.							
Lapse õpetamine sobitusrühmas.							
Logopeedi tugiteenus.							
Eripedagoogi tugiteenus.							
Eelkoolis käimine.							
Tugiisiku teenus.							
Eraõpetaja rakendamine.							
Soovin lisada:							

24. Kellega tegite Teie ise selle lapsega seoses lisa-aastal koostööd? Hinnake valitud sihtgrupiga tehtud koostööd vastavalt hindegaga 1-5 (1=ei olnud efektiivne, 5=oli efektiivne). Kirjeldage lühidalt, milles koostöö seisnes. Kui ei teinud koostööd, jätke lahter tühjaks.

Ametikoht	1	2	3	4	5	Milles koostöö seisnes?
rühmaõpetajad						
liikumise- ja/või muusikaõpetaja						

lapse tugiisik		
logopeed		
eripedagoog		
HEVKO		
lapsevanem		

25. Kas koolikohustuse täitmise edasilükkamine oli antud juhtumi puhul õigustatud?

- Ei olnud õigustatud.
- Ei tea.
- Oli õigustatud.

26. Kuidas lapsel praegu koolis läheb

- Ei tea.
- Laps tuleb koolis kenasti toime.
- Laps saab koolis tõhustatud või erituge.
- Laps õpib erivajadustega õpilaste klassis.

27. Kas peate veel midagi oluliseks lisada seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsessi või lisa-aastaga?

.....

28. Kui soovite, et saadame Teile juunis 2021.a oma valminud magistritöö lingi, palun märkige siia oma meiliaadress.

Lisa 2. Kiri lasteaedade direktoritele

Lugupeetud lasteaia direktor!

Meie oleme Tartu Ülikooli eripedagoogika ja logopeedia magistrandid Karin Lubja ja Annika Savimägi. Koostame magistritööd teemal “**Tugispetsialistide kogemused ja arvamused seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamisega ning lisa-aastal rakendatud meetmetega lasteaias.**”. Magistritöö tulemuste põhjal loodame esile tuua, millistel juhtudel logopeedid ja eripedagoogid peavad koolikohustuse edasilükkamist põhjendatuks ning millised toetavad meetmed on nende hinnangul levinumad ja tõhusamad viimasel lasteaia-aastal.

Otsime uuringusse koolieelses lasteasutuses töötavaid tugispetsialiste (eripedagooge ja logopeede), kellel on **erialane magistriharidus** ja vähemalt ühe lapse osas kogemus koolikohustuse täitmise edasilükkamisega. Uurimuse viime läbi veebiküsitlusena, mida on tugispetsialistil võimalik täita temale sobival ajal hiljemalt **1. märtsiks 2021**. Uurimuse käigus kogutud andmeid kasutame ainult oma magistritöös, vastajate nimesid ja asutuse nimetusi me ei küsi. Kaitstud magistritöö lingi saadame juunis 2021. a neile, kes ankeedis selleks soovi avaldavad, meili teel.

Palun andke meile teada, kas Teie lasteaias on erialase magistriharidusega logopeed ja /või eripedagoog, kes on nõus meie uurimuses osalema. Kui jah, palume tema/nende meiliaadressi. Ootame Teie vastust hiljemalt **8. veebruariks 2021**. a.

Vastame meeeldi Teil tekkinud küsimustele.

Lugupidamisega

Tartu Ülikooli eripedagoogika ja logopeedia magistrandid
Karin Lubja ja Annika Savimägi
Kontakt: Karin.Lubja@gmail.com
tel 5373 4214

Magistritöö juhendaja
Pille Häidkind, Ph. D, eripedagoogika lektor
Tartu Ülikool
Kontakt: pille.haidkind@ut.ee

Lisa 3. Kiri tugispetsialistidele

Lugupeetud lasteaia eripedagoog/logopeed!

Meie oleme Tartu Ülikooli eripedagoogika ja logopeedia magistrandid Karin Lubja ja Annika Savimägi. Koostame magistritööd teemal **“Tugispetsialistide kogemused ja arvamused seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamisega ning lisa-aastal rakendatud meetmetega lasteaias.”** Magistritöö tulemuste põhjal loodame esile tuua, millistel juhtudel logopeedid ja eripedagoogid peavad koolikohustuse edasilükkamist põhjendatuks ning millised toetavad meetmed on nende hinnangul levinumad ja tõhusamad viimasel lasteaia-aastal. Otsime uuringusse koolieelses lasteasutuses töötavaid tugispetsialiste (eripedagooge ja logopeede), kellel on **erialane magistriharidus** ja vähemalt ühe lapse osas kogemus koolikohustuse täitmise edasilükkamisega. Uurimuse viime läbi veebiküsitlusena, mida on tugispetsialistil võimalik täita temale sobival ajal hiljemalt **26. märtsiks 2021**. Uurimuse käigus kogutud andmeid kasutame ainult oma magistritöös, vastajate nimesid ja asutuse nimetusi me ei küsi. Kaitstud magistritöö lingi saadame juunis 2021. a neile, kes ankeedis selleks soovi avaldavad, meili teel.

Küsitluse link asub siin: <https://www.ankeet.ee/a/zolama>

Vastame meeleldi Teil tekkinud küsimustele.

Lugupidamisega

Tartu Ülikooli eripedagoogika ja logopeedia magistrandid
Karin Lubja ja Annika Savimägi
Kontakt: Karin.Lubja@gmail.com
tel 5373 4214

Magistritöö juhendaja
Pille Häidkind, Ph. D, eripedagoogika lektor
Tartu Ülikool
Kontakt: pille.haidkind@ut.ee

Lisa 4. Kategooriad seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsessi algusega

Kategooriad	Kategoriseerimise alus	Näide
Algatus mujalt	Arst või muu erispetsialist	“Kui laps on käinud uuringutel, siis arst või erispetsialist on juba ka rääkinud koolikohustuse täitmise edasilükkamise võimalusest/vajadusest.” “Eriarst soovib lapsel jääda koolipikendusele, kuigi lasteaed on soovitanud liikuda sobivasse eriklassi ja jõukohasele õppekavale.”
Meeskonnatöö	Ühine arutelu	“Sügisel toimub meeskonnaveestlus. Seejärel viivad rühmaõpetajad läbi arenguveestluse lapsevanemaga.” “Enne vanemaga kohtumist arutavad õpetajad ja tugispetsialistid omavahel, kas koolikohustuse täitmise edasilükkamist vanemale soovitada.”
	Arenguveestlus	“Sügisese arenguveestluse käigus, osalevad õpetaja, assistent, tugispetsialist, lapsevanemad, vajadusel õppejuht st HEVKO.” “Arenguveestluse käigus, kus osalevad rühmaõpetajad; eripedagoog ja/või logopeed.”

Lisa 5. Kategooriad seoses koolikohustuse täitmise edasilükkamise protsessiga

Kategooriad	Kategoriseerimise alus	Näide
Probleemid	Kooliväline nõustamismeeskond ei arvesta lasteaia tugispetsialisti arvamusega	<p>“Koolivälise nõustamismeeskond lähtub oma otsuse tegemisel lapsevanema soovist, ei arvesta lapse eripära ega ohtudega”</p> <p>“Kooliväline nõustamismeeskond ei usalda piisavalt lasteaia personali arvamust koolivalmidusest ja saadab lapse (uuesti) uuringutele, mis on ebavajalik.”</p> <p>“1. Kooliväline nõustamismeeskond lähtub nõudlikuma/võimukama lapsevanema soovist. 2. Koolikohustuse edasilükkamist võimaldatakse ka lapsele, kes lisa-aastaga ei "tasandu" ega hakka edaspidi õppima riikliku õppekava alusel. Lisa-aastat on võimaldatud ka edaspidi toimetulekuõpet vajavale lapsele.”</p>
	Õpetajate hirm	“Õpetajad ei soovi koolikohustuse täitmise edasilükkamist, sest kardavad, et lapsevanemad tõlgendavad seda vajadust õpetaja nõrga pedagoogilise pädevusena.”
	Lapsevanema kindel veendumus	<p>“Lapsevanemad soovivad lisa-aastat, sest lasteaias on lihtsam kui koolis. Lasteaed ei kontrolli kohal käimist.”</p> <p>“Lapsevanem on algusest peale veendunud (alates ajast, mil 3a laps lasteaeda tuleb), et vaja on koolipikendust.”</p>
	Õpetajate valmisolek	“Uued õpetajad ei tunne last ja pole huvitatud “lisatööst”
Probleemide lahendus	Ümarlaud	“Vajadusel erimeelsuste puhul toimub ümarlaud kõigi lapsega kokkupuutuvate tugispetsialistide, rühma meeskonna ja vanemate osavõtul.”

Lisa 6. Kategoriad seoses lisa-aastal rakendatud meetmetega (juhtumid)

Kategooriad	Kategoriseerimise alus	Näide
Probleemid meetmetega	Tugiisiku teenus	“Tugiisik ei olnud piisavalt ettevalmistatud toetamiseks autistlike joontega last.”
	Individuaalne arenduskava	“Minu kogemuste põhjal 50% vanematest ei suuda tagada lapse arengu toetamist kodus ka IAK olemasolul. Praktikast jääb ikkagi lapse kooliks ettevalmistus tugispetsialisti ja rühma õpetajate kanda.” “Selle lapse lasteaia käimise ajal ei nõutud individuaalse arenduskava tegemist.”
	Lapsevanema nõustamine	“Lapsevanema nõustamine logopeedi poolt, koostöö lapsevanemaga sõltus lapsevanema pühendumusest.” “Antud vanemal polnud aega lapsega tegeleda.” “Suunasime vanema Kroonuaia kooli eelkooli, et õpetajad saaks lapsega tuttavaks ja vajadusel lapsevanemat nõustada ja suunata õige õppekava ning kooli valikul. Aga vanem ei soovinud meile tagasisidet anda, kuidas neil eelkoolis läheb.”
	Lisa-aasta laps tuleb mujalt	“Minu jaoks isiklikult on väga keeruline olukord, kus tasandusrühma suunatakse koolivälise nõustamismeeskonna otsusega 7a lapsed teistest lasteaedadest, kus pole last piisavalt arendatud ja õpetatud 3-4 a. vältel. Tean, et majas on ka tugispetsialist logopeedina või eripedagoogina olemas.”
	Logopeedi tugiteenus	“Logopeedi teenuse efektiivsus oli vähene, kuna lapse kõne on tema vaimse arengu tasemel nt kirjaliku kõne eeluskuste õpetamiseks ei olnud laps vaimselt valmis.”

Täiendavad meetmed lisa-aastal	Lisateenused lasteaias	“Kuna töötasin lasteaias kuni 2020.a lõpuni logopeed-eripedagoogina, siis pakkusin ka eripedagoogilist teenust.”
		“Soovitati lapse õpetamist tasandusrühmas, kus rakendada järjepidevat logopeedilist abi ja individuaalset lähenemist. Kuna meie lasteaias tasandusrühma ei ole, see soovitus ei rakendunud, küll aga logopeediline abi kaks korda nädalas ning eripedagoogiline abi 4 korda nädalas tunnetustegevuse arengu toetamiseks.”
	Lisateenused väljaspool lasteaeda	<p>“Laps käis lisaks tegevusterapeudi juures.”</p> <p>“Laps käis saamas veel lisa logopeedilist teenust haigla logopeedi juures.”</p> <p>“Laps käis lisaks ka rehabilitatsiooniteenustel.”</p>

Lisa 7. Efektiivne lisa-aasta tugispetsialistide hinnangul

Logopeedid	Eripedagoogid
Laps tuleb hiljem toime tavakoolis riikliku õppekava järgi (5 vastajat)	Sotsiaalsete oskuste ja õpioskuste mahajäämus (3 vastajat)
kõne arengu mahajäämus (3 vastajat)	Kõne arengu mahajäämus (2 vastajat)
Varasem mittesobiv kasvukeskkond (2 vastajat)	Terviseprobleemid (1 vastaja)
Sotsiaalsete oskuste ja õpioskuste mahajäämus (2 vastajat)	Laps tuleb hiljem toime tavakoolis riikliku õppekava järgi (1 vastaja)
Aeglase kõne arenguga suvekuude poisid (2 vastajat)	Mahajäämuse mehhanism pole selge (1 vastaja)
Lisa-aasta võiks aidata selgusele jõuda kooli ja/või klassi valikus (1 vastaja)	
ATH, ASH või kõne mõistmise probleemidega laps (1 vastaja)	
Lapsele on määratud lihtsustatud õpe (1 vastaja)	
Eesti keel kui teine keel (1 vastaja)	
Kui on teada, et laps ei saa koolis kohe abi (1 vastaja)	

Lisa 8. Mitteefektiivne lisa-aasta tugispetsialistide hinnangul

Logopeedid	Eripedagoogid
Vanema otsus (6 vastajat)	Sobiv tugi on koolis olemas (3 vastajat)
Kui laps vajab koolis lihtsustatud õpet, toimetulekuõpet või hooldusõpet (4 vastajat)	Kui laps vajab koolis lihtsustatud õpet, toimetulekuõpet või hooldusõpet (2 vastajat)
Sobiv tugi on koolis olemas (4 vastajat)	Vanema otsus (2 vastajat)
Lapse arengus pole oodata olulisi muutusi (2 vastajat)	
Lapsel on autismispektri häire, aktiivsus- ja tähelepanuhäire, segatüüpi spetsiifiline arenguhäire või vaimne alaareng (2 vastajat)	
Lasteaia tegevused ei paku lapsele enam huvi (1 vastaja)	

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Meie, *Karin Lubja* ja *Annika Savimägi*,

1. Anname Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) meie loodud teose “*Lasteaia logopeedide ja eripedagoogide kogemused ja arvamused seoses koolikohustuse täitmise edasiliikkamisega ning lisa-aastal rakendatud meetmetega*”, mille juhendaja on *Pille Häidkind*, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Anname Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Oleme teadlikud, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autoritele.

4. Kinnitame, et lihtlitsentsi andmisega ei riku me teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Karin Lubja

19.05.2021

Annika Savimägi

19.05.2021